ستوري مهالنی

دیارلسمه ګڼه

۲۰۱۷ ع کال

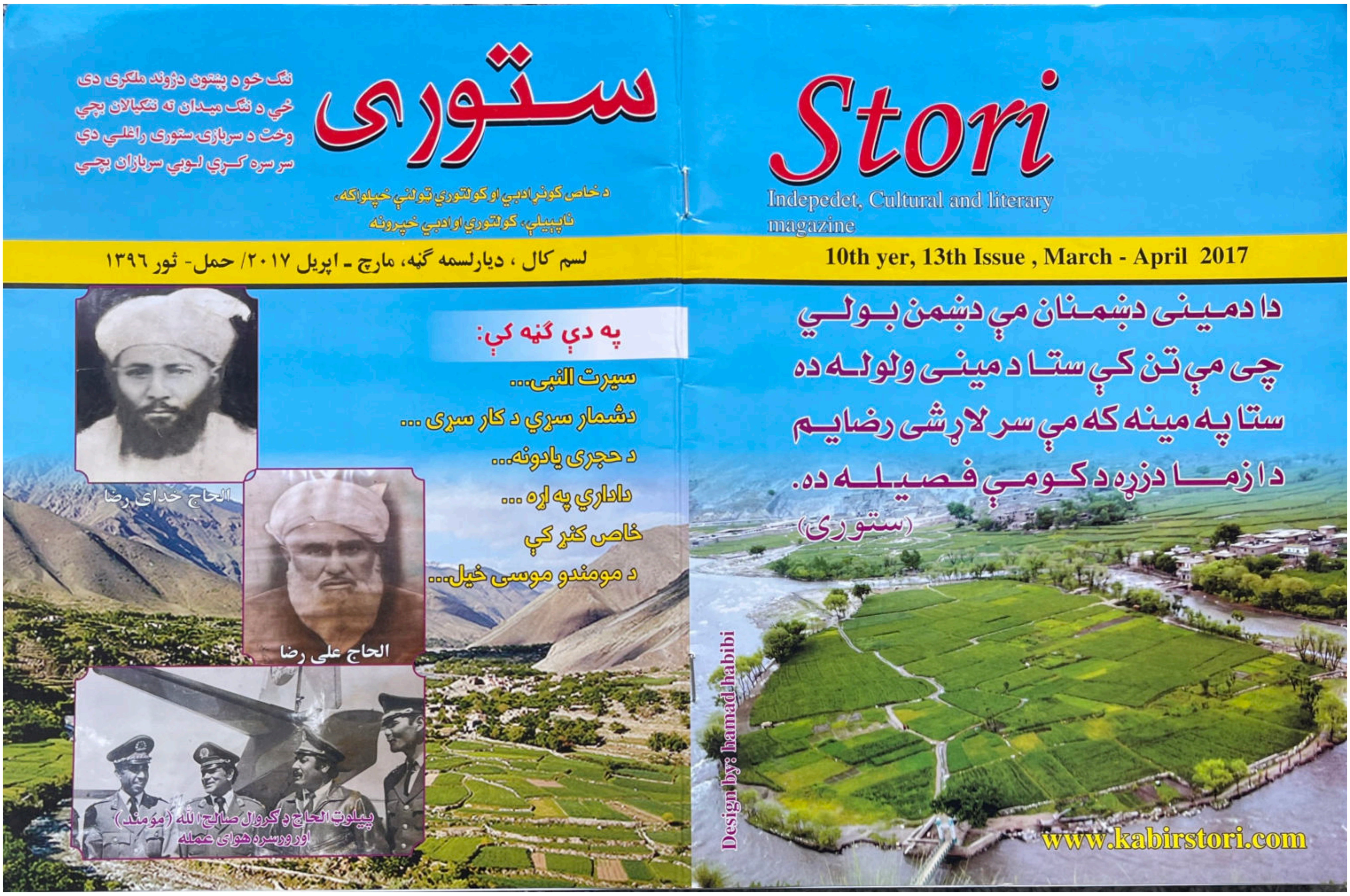

Stori Magazine

13th Issue Mar-Apr. 2017

ستوری Stori

خپلواکه، کولتوري او ادبي خپرونه

لسم کال ، دیارلسمه گڼه، مارچ - اپریل ۲۰۱۷/ حمل- ثور ۱۳۹۶

د امتیاز خاوند

د خاص کونړ ادبي او کلتوري ټولنه

مسوول مدير

عرفان ا لله کوټوال 0772931465

مرستیال

هدایت ا لله حیات 0774322484

کتنپلاوی

څېړندوی وجیه ا لله شپون،

څېړندوی عبد القیوم زاهد مشوانی

څېړندوی عبد الظاهر شکېب

چاپ ځای

هیواد صافي مطعه ، ننگرهار- افغانستان

E-mail:hewadpress.ngr@gmail.com

کلنۍ ګډونبیه

افغانستان کې: ۲۰۰ افغانۍ

پاکستان کې: ۲۵۰۰ کلدارې

په نورو هېوادونو کې:۵۰ امریکایي ډالر

دیوې ګڼې بیه:

افغانستان کې: ۲۵ افغانۍ

پاکستان کې ۳۰ کلدارې

(ستورى) ستاسو خپرونه ده ، ستاسې لیکنې نیو کې او وړاندیزونه په ورین تندي منې.

اداره

لړلیک

شمره	سرلیک	مخ
۱	سر لیکنه	۱
۲	کورودانی	۲
۳	د رسول ا لله صلي ا لله علیه وسلم	۳
۴	د شمار سړي د کار سړي	۵
۵	د حجرې یادونه	۱۲
٦	نصحیتونه	۱۴
۷	اې لر او بر پښتنو!!!	۱۵
۸	ستورو کاروان	۱۷
۹	اداره او داداري په اړه	۲۲
۱۰	روحی بی خودی	۲۵
۱۱	سلام دې راغلی ته رانه غلی	۲٦
۱۲	د خاص کنړ د ډاکټر کبیر ستوري	۲۷
۱۳	ټکنالوژي د موبائیل حکومتداري	۲۸
۱۴	شونتی	۳۰
۱۵	افغانستان او د ستر احمد شاه	۳۲
۱٦	دپښتو ژبې لومړي شاعر امیر کروړ	۳٦
۱۷	عبد الحمید بابا پیژند گلوی	۳۷
۱۸	د خوانیمرگ خاطر افریدي	۴۱

خبرتیا:
دستوري مجلې اداره له خپلو ټولو لوستونکیو څخه هیله کوي، چې د مجلې په هکله خپل وړاندیزونه او لیکنې د ادارې په پته راواستوي، لر خو موږ د لوستونکیو په وړاندې وړ د مجلې لکنې کړه او بشپړې کړو . مننه

سر لیکنه

د معاملاتو مالګه

د نن ورځې د معاملاتو د مزي د جوړولو لپاره یو کرکتر انتخاب شوي چې: (د صلاحیت د ناوړه کارولو په پرده کې د خپل مسؤلیت نیمګړتیا پناه کول دي.) که هغه په رسمیاتو کې وي شخصیاتو کې وي او که په معاملاتو کې هر څوک غواړي چې خپلې نیمګړتیاوې پټې کړي یو بلې ناروا ته لاس اوږدوي چې د خپل واک په ناوړه چلولو لاس پورې کوي چې ژوندې بیلګې ئې زمونږ په رسمي ادارو او شخصي معاملاتو کې او د ژوندانه په هر اړخیزه کناره کې چې مسؤلیت لري حقیقت ئې تیزندی (پلواخه) کړي دي او مسؤلین د خپلو نیمګړتیاوو د پټولو لپاره بل ډول ځرګندوني کوي چې د عام وګړو به سترګو کې خاوره واچوي. که عاقل مسؤلین په سړو مغزو او ارامو غوږونو خپلې نیمګړتیاوې په تعاقل او تدبر سره واوري او د اصلاح هڅه ئې وکړي جامعه به اصلاح شي او عین وخت کې به د ژوندانه په ټولو برخو کې پرمختګ راشي، حسدونه، کیني او منفي فکرونه به رو رو له منځ څخه لاړ شیځاي به ئې مینه، ټولنیزوالي او پرمختګ ونیسي د ستوري اداره په هیواد او سیمه کې یووالي، مینه، متقابل احترام، پرمختګ او سولې او ورور ولي غوښتونکي ده او غواړي چې ټول وګړي همدغه ارزښتونه په پام کې ونیسي چې د زماني د کاروان څخه وروسته پاتي نشو او سیال ورسره ځان منځل ته ورسوو.

په درنښت

اداره

کورودانی

د لیکنو د لړئ پدغه پړاؤ کې د یو تن ښاغلي الحاج حشمت ا لله (بریالي) رضا څخه نړۍ مننه کو وچې د ستوري مجلې د (۱۳) ګڼې د چاپ لګښت ته ئي اوږه ورکړه او بیا ئي د ستوري مجلې مېنه والو ته دغه ډالۍ لاسونو ته وروا ستوله د ستوري د مجلې اداره ئي دغه هڅي ستائي او مالي بوج ئي د جاریه صدقي برخه بولي په آینده کې هم هر رسنیز بنسټ سره د همکاري په هیله ورڅخه ښاد آباد او ژوندي دي وي.

اداره

لیکنه: الشیخ مولانا منیب الله (رحمتی)
د باڼدي جامع مسجد خطیب

د رسول ا لله صلي ا لله علیه وسلم اعلیٰ اخلاق

الحمد الله رب العالمین والصلواة والسلام علي سیدنا محمد و اله و اصحابه اجمعین

امابعد:

ګرانو لوستونکو پدي بحث کې د محمد رسول الله (ص) د ښایسته اخلاقو تذکره ذکر کوم ځکه اخلاق د یو انسان لپاره تر ټولو لویه سرمایه ده او هم د انسانیت ښکلا ده که یو انسان هر څومره ښایسته شي سرمایه دار شي او د اخلاقو کمښت ولري د خلکو د نظره غورځیږي.

نو پدي باید پوهه شو چې دغه ښایسته او اوچت اخلاق د قران کریم څخه زده کیږي د عایشي رضي الله تعالي عنها څخه تپوس وشو د رسول الله صلي الله علیه وسلم د اخلاقو په باره هغه ورته وویل: کان خلقه القران (مسند احمد) د رسول الله صلي الله علیه وسلم مبارک اخلاق قران وو د رسول الله صلي الله وعلیه وسلم د اخلاقو په باره کې مخکنیو اسماني کتابونو کې هم تذکره موجوده وه، عطا بن یسار (رح) فرمایي: زه د عبدالله بن عمرو بن العاص سره ملاو شوم نو ما د هغي سوال وکړو چې ماته د رسول الله (ص) د خلاقو په باره کې د تورات څخه بیان کړه هغه راته وویل: لیس بفظ ولا غلظ ولا سخاب با الاسواق ولا یدفع السیة بالسیة ولاکن یعفو و یصفح ترجمه: رسول الله صلي الله علیه وسلم نه بد اخلاقه وو او نه بد مزاجه او به بازارونو کې په اوچت اواز خبري کونکي او د بدی جواب به ئي په بدی نه ورکوه بلکه عفوه او درګذري به ئي کوله(بخاري شریف).

انس بن مالک (رض) وائي ما د رسول الله صلي الله علیه وسلم سره لس کاله خدمت وکړ خو رسول الله صلي الله علیه وسلم کې داسي صفات نه وو چې هغه د عیب نه ډک وي لکه فرمائي: لم یکن رسول الله سبابا ولا فحاشا ولا لعاناً.

ترجمه: رسول الله صلي الله علیه وسلم نه وو کنځل کوونکي نه بي حیا خبري کوونکي نه په چا لعنت ویونکي غرض دا چې غوره انسان هغه چې د هغي اخلاق ښایسته وي حضرت صفیه بنت حیي (رض) فرمایي

ما ندي لیدلیو کس د ښایسته اخلاقو واله بغیر د رسول الله صلي الله علیه وسلم څخه یعني رسول الله د اخلاقو په مرتبه کې د هر چانه اوچت وو ایمان واله به هم کوشش کوي چې خپل اخلاق د قران او سنت مطابق برابر کړي تر څو متبع د پیغمبر (ص) وګرځي او هم د قران او حدیث په رنګ رنګ شي اوس ستاسي په وړاندې یو څو نموني د اخلاقو د رسول الله صلي علیه وسلم څخه ذکر کوو

1 جود او سخاوت: رسول الله صلي الله علیه وسلم کې د انفاق او ورکړې ماده په زیاد مقدار موجوده وه جابر بن عبدالله بیان کوي چې رسول الله صلي الله علیه وسلم څخه سوال ندي شوي د یو څه شي چې هغې پکې انکار کړي وي ابن شهاب بیان

دي چې هغې ته سعيد بن المسيب بيان کړي چې حفوان وويل قسم به الله (ج) چې يقيناً رسول الله صلي عليه وسلم ما ته راکړه هغه څه چې رائي کړه او د رسول الله صلي الله عليه وسلم ماته بد وه په خلکو کې يعني زما مينه ورسره نه وه د ډيري راکړي په وجه راته د خلکو څخه زيات گران شوو.

2 عاجزي او خاکساري

نبي(ص) سيد البشر او امام الانبياء دي ليکن د دې دومره لوي مرتبي با وجود نبي صلي الله عليه وسلم نهايت عاجز او متواضع انسان وه.

ابو هريره (رض) حديث بيانوي چې جبرايل عليه سلام د نبي عليه سلام سره ناست وه به دې وخت کې اسمان نه يوه فرشته راغله جبرائيل عليه سلام وويل چې د کوم وخت نه دا فرشته پيدا شوي د دې نه مخکې دونيا ته نده راغلي چې کله راغله وويل اي محمد (ص) الله ج ماته دا پيغام راکړي چې تا يو بادشاه نبي کرم او بنده نبي جبرائيل عليه سلام وويل (تواضع لربک) خپل رب ته عاجزي غوره کړه نبي عليه سلام وويل (لا بل عبداً رسولاً)

ترجمه: نه ما بنده رسول کړه بادشاهي رسول الله صلي الله عليه وسلم غوره نکړه بلکي عبديت او بنده گي ته ئي تر جيح ورکړه. رسول الله صلي الله عليه وسلم هم سوال کوو چې الله ج ژوندون د مسکينانو راکړي او هم مرگ د مسکينانو او به قيامت کې هم په ډله د مسکينانو کې راپاسوي. سهل بن حنيف حديث بيانوي رسول الله به راته کمزورو مسلمانانو ته او د هغوي ملاقات به ئي کوه، د مريضانو تپوس به ئي کوه او د هغوي به جنازي به ئي گډون کوو.

دا اخلاق وو د رسول الله د کمزورو سره مينه او محبت

نن سبا خبره برعکس ده لوړ پوړي چارواکي او حکومتي مسولين د مالدارو تپوس کوي د هغوي جنازو کې برخه اخلي د هغوي سره ناسته ولاړه کوي همدغه وجه ده چې خلک د خپلو حکومتونو څخه متنفره دي او هم د الهي برکاتونه محرومه دي که حاکمان توجو وکړي کمزورو خلکو ته دا بد امنيي ختميږي او هم د عوامو ا حکومت تر منځ پيوند پيدا کيږي انس (رض) وائي رسول الله صلي الله وسلم به د انصاري ملاقات کووه او د هغوي په ماشومانو به ئي سلام کاوه او د هغوي سرونه به ئي مسخه کول د شفقت په وجه...

په دې گڼه کې د رسول الله صلي الله عليه وسلم د اخلاقو متعلق د پورته ذکر شوو اخلاقو څخه يادونه وشوه څرنگه چې دا يو پراخه موضوع ده په اينده گڼو کې به وار په وار د نبي عليه وسلم اخلاق ستاسو حضور ته وړاندي شي.

نور بيا...

د شمار سړي د کار سړي

لیکنه: الحاج حشمت الله (بريالي رضا)

خاص کنړ کې د مومندو د قوم موسي خيلو د څينو مشرانو پيژند ليک

که څه هم ټول انسانان د الله (ج) له لوري په يو خاص فزيکي جوړښت خلق شوي دي مگر د انسانيت پدغه اوږده او پراخه لړۍ کې ئي د يوي ځانگړي ذهني قوي درلودوونکي سړي او ښځې هم دي نړي ته پنځولي چې د هاغه پاتي نورو لپاره د سرداري بېه لري. او د ژوندانه د دي پراخه چوکاټ د تنظيم او لارښووني استعداد او صلاحيتونه رب العزت ورکړي دي. چې د بېلگي په توگه ئي د خاصکنړ ولسوالۍ د مومندو قبيلي موسي خيلو د ټبر په لاندې بيوگرافيک نوم لړ کې ليدلي شو.

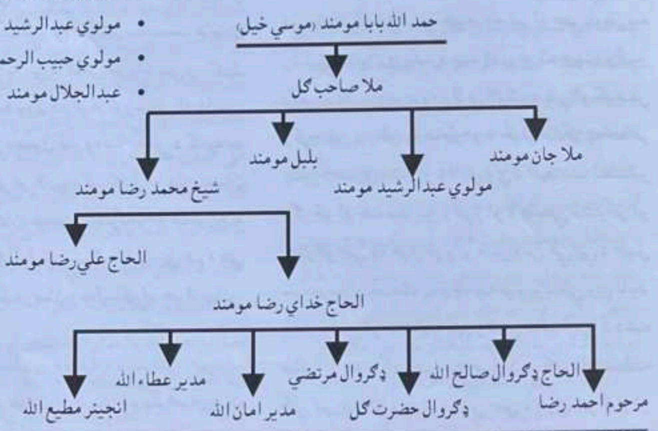

حمد الله بابا په قوم مومند موسا خيل وو او دمومندو د ايجنسي د ميتي اصلي اوسيدونکي وو چې مقبره يې هم هلته ده د دې د يو زوي نوم ملا صاحب گل بابا وو چې د ميتي څخه خاص کونړ ته راغلي دي او د خاص کونړ د ولسوالي په کونړ کلي کې استوگنځي انتخاب کړ او يو جامع جومات چې د صاحب جم به نامه ياديږي جوړ کړ چې اوس دا کلي او مسجد هم د همدي په خپل نامه يعني صاحب جم کلي او مسجد ياديږي چې اوس هم همدغه کلي او مسجد شته.

د ملا صاحب گل بابا څلور زامن او يوه لور درلوده چې مشر زوي ئي ملا جان مومند، مولوي عبدالرشيد مومند، بلبل مومند او شيخ محمد رضا مومند.

د ملاجان مومند څلور زامن درلودل چې لاندي جمله کې ذکر شوي دي

- عبدالنبي مومند
- محمد سعيد مومند
- غلام نبي مومند
- مولوي صاحب الحاج فضلالله مومند
- مولوي عبدالرشيد مومند
- مولوي حبيب الرحمن مومند
- عبدالجلال مومند

بلبل مومند زامن نه درلودل چه يوه لور ئي د انجينير نيک محمد ميرداد خيل مور ده او بله لور ئي چې محمود جان چه به حقوق مشهور وه د هغه مور ده او دريمه لور يي د سيد حسام پاچا مور ده او څلورمه لور يي د شير محمد خان مور او کوليگرام د محمد امين ميرمن وه

شيخ محمد رضا مومند دوه زامن او دري لورگاني وي

- الحاج خداي رضا مومند
- الحاج علي رضا مومند

چې د دې لور گانو د جملي سخه يوه د الحاج محمد صديق ارباب ميرمن وه.

او دويمه لور يي د گل ملک ميرمن وه او دريمه لور يي د محمد يوسف الله خيل د لوټانو ميرمن وه. شيخ محمد رضا يو سوداگر وو د کونړونو د لرگيو تجارت کاوه. او دوي به د کونړ سيند نه د لرگيو ټالونه څرنگه چې په هغه وخت کې د سرک او موټر مشکلات يعني نشتون له عمله دا کار د زياتو مشکلاتو نه ډک کار وه د کونړ به سيند باندې ټالونه تړل او بيا به يې د کامي تر پله پوري راوړل چې دا تقريبا په ټول کونړ او نورستان او داسي نوره ولاياتو کې معمول کار وه بيا به ئي د کامه نه په قچرو، اوښانو او (لاريو) کې کابل او هندوستان (اوسني پاکستان) خيبر پښتونخوا د قانون په چوکاټ کې انتقالول چې تر اوسه پوري هم د دي ورشي سره د هغه زمان د ماليا تو او جواز پاڼي موجوديت دي

د شيخ محمد رضا ډير دينداره، مذهبي، مومن، زړه ور، زيرک او هوښيار انسان وو به هغه وخت

اروابناد حاجي خداي رضا

کې د افغانستان به سطحه ډير کم تاجر و او د دي و کولي شو چې د ډيرو کونړيانو ته د هغه وخت سره کار روزگار جوړ کړي او خدمت يي وکړي

گرانو او عزتمندو دوستانو تاسي ته به معلومه وي چې يو ملک د صنعت او زراعت له لاري کولاي شي چې ښه پيشرفت وکړي او هر هغه ملک چې صادرات ونه لري نو هغه په نړۍ کې سوک نه پيژني نو زمونږ او ستاسي څومره مشران چې اوس په رشتيني دنيا دي بايد د ښه کارونو نه ييياد وکړو ې مونږ له پاره يو د زده کړي لارښود شي او کوښښ وکړو چې د وطن په خاطر او د خپلو خلکو په خاطر چې د هري مشروع لاري وي د خدمت مصدر وگرځو او خدمت يي وکړو او د داسي مشرانو او کشرانو چې په خپل قوم او خپل وس کي يې د خپل سرېتوب او خدمت په وجه ښه نوم پريښي وي بايد قدر وشي او ستاينه يي وشي څکه چې د دغه مشرانو په برکت چې په خپل کور کلي او منطقه کې يې ښه نوم پري ايښي چې د دوي هر کار او

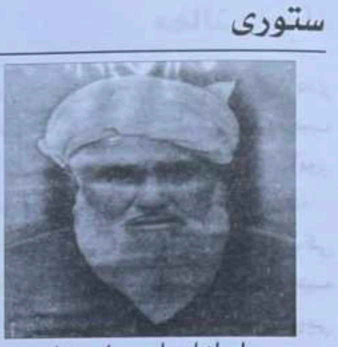

اروابناد حاجي علي رضا

عمل د خوان او راتلونکو نسلونو لپاره وياړ او د لاري بل مشعل وي. شيخ محمد رضا نه يوازي يو تاجر وه بلکه په دين او وطن مين انسان وه او ميلمه پالنه ته يي ډيره ترجيح ورکوله

د شيخ محمد رضا مومند په نامه د پيروني ډاگ هم ځمکه موجود وه چې اوس په کې کلي اباد دي شرعي قواله موجوده په سرکانو کې يې ژرنده وه چې هغي د سرکانو ميا صاحب ته د بخشش په توگه ورکړه او په ځوکۍ ولسوالي کې يې هم ځمکي درلودي

په خاص کونړ چمياري کلي کرمټا ډاگ د حاجي صاحب جلاد خان په خوا کې يې هم ځمکه درلوده. د خاص کونړ په املاکو کې ثبت دوه سوه جريبه ځمکه چې فعلاً هم موجوده ده چې دا ټول جايدادونه يې د حلالو پيسو او د تجارت په گټه لاس ته راوړي او اخيستل شوي دي

د ښاغلي محمد رضا څخه دوه زامن دري لوڼي باتي شوي دي، چې حاجي خداي رضا مومند او حاجي علي رضا مومند دي چې د خپلي دينداری او امانتداري به وجه په شيخانو مشهور وو

چې دستار تړي هزار دي
د دستار سړي به شمار دي

د اروابناد حاجي خداي رضا او اروابناد حاجي علي رضا پيژندنه

حاجي خداي رضا او حاجي علي رضا ورونه او د شيخ محمد رضا زامن دي ې په قوم مومند (موسي خيل) دي حاجي خداي رضا او حاجي علي رضا په قوم مين وطن دوست سپيڅلي مومنان او په اسلام مين دينداره او سپيڅلي انسانان ؤ

نوموړي ډير زيات ميلمه دوست مجاهد او په دين مين خلک و چې د کونړ ولس د دوي دينداری ميلمه پالني او تاريښوب گواه دي ې دواړه ورونه په ميلمه پالنه او ډوډي ورکولو کې د ولايت په سطحه مشهور خلک ياديدل او ياديږي. حاجي خداي رضا د قلم خاوند وو نو ځکه به خپل کلي کې ملک وو او ډيرې زياتي جرگي او مرکي يې د ولايت او منطقي په سطحه کولي او د خپل سپين نيت او دينداری له امله (الله) پاک ورته ډير زيات عزت ورکړي وو او په خوله کې يې برکت پروت وو نو کله به يې چې په جرگو کې گډون کاوه هميشه به يې نتيجه ورکوله او ستونزه به حل کيدله د هغه وخت مشران چې دوي سره به يې په جرگو او مرکو کې گډون کاوه هر يو د حکيم اباد حخه ملک عزيز الله خان، ملک رستم خان، د سراي بابا گان او ملک مير حبيب مومند، د کوزي اراضي مياگل خان، د باړي څخه حاجي جلاد خان، د تنر د کلي څخه انجينير غلام رضا خان، د قاضيانو کورنی او حاجي صاحب امان الله خان او وکيل صاحب عبدالجليل(وکيل ملنگ) او سيد عبدالهادي(حاکم پاچا) او سيد احمدي (علاقه دار پاچا)، سيد حسين

پاچا، ملک عمراخان، د غني خان د باندي څخه حاجي عبدالغني خان، ملک محمد صديق خان د چاره کی د کلي څخه حاجي صاحب ميرزا محمد جان او سيد طاهر جان، سيد بابا خان پاچا، د لوټانو څخه ملک محمد جان، حاجي محمد عبدالله، حاجي ملک خشک، د کنډرو کلي څخه حاجي صاحب فراز خان، ملک عبدالله نصير خان، چيندراوو څخه قاضي صاحب سيد حسن خان او حاجي صاحب محمد حسن خان، منګوال څخه ملک امانت جان، او محمد يوسف خان، محمد سردار، او وکيل محمد عمر خان، د ملک عبدالجليل او داسي نورو زمونږ سپين ګيري وو. د يادولو وړه دي د ميتي مشهور مخور قومي مشران مراد خان او ديدار خان د قوميت په حساب به هميشه د دغه حاجيانو کورته راتلل او همدارنګه حاجي عبدالخالق مومند چي د قوم مشر وو او دوي خپلوان هم وو د افغانستان حکومت به ورسره مرستي کولي چي دوي ټولو مشرانو ته به ټول کلي او ولسوالی قدر او احترام ورکاوه.

اولين پل به ۱۳۴۵ کال کي د کونړ په سيند باندي د خپلي شخصي سرمايي نه پل وه تړه چي د دي پله نه ډيرو زياتو کونړيانوګټه اخيسته او دوي به د خپلو پايکو ګانو او ژرندي له پاره چي په کي کشميريانو شولي تکولي هم اخيسته

حاجي خداي رضا خپل عزتمند ولس سره د دوي په مشري د چارمنګ جنګ کي د (افغانستان او پاکستان) په پوله ګډون کړي وو او يو اوښي يې چي د دي خور ورته ناسته وه په دي جنګ کي د ګل ملک په نامه شهيد شو چي بيا به د شاهي نظام له خوا دوي کورنۍ ته نقدي پيسي ورکول کيدي.

لکه څرنګه چي د ظاهر شاه د حکومت په وخت کي د څو تنو کونړو تورسري د هغه وخت امنيه قوماندان بهرام خان د دره نور وو او غوښتل يې چي ولسوالي ته يې بوځي او تاسي ته معلومه ده چي د پښتون تور سري حکومت ته بيول د پښتنو لپاره د ننګ او غيرت خبره وه او يو لوي شرم وو او دي چي په همدي وجه حاجي خداي رضا او حاجي علي رضا به کمک او زور سره هغوي پري نه ښودلي چي حکومت ته يې بوځي او هغه يې خپلو کورونو ته وسپارلي.

حاجي خداي رضا او حاجي علي رضا ډير زيات په وطن او دين مئين خلک و او تل به يې دا کوښښ کاوه چي د غريبانانو او بي وزلو ملاتړ وکړي چي له جملي څخه يوه قيصه په لنډ ډول ذکر کوم

په کال ۱۳۲۰ کي د يو مظلوم او عاجزه کونړي په سر دوي ننګ وه کړ نو تاسي ته معلومه ده چي يو سړي مقام او منصب ولري لکه څنګه چي دوستان لري دغسي دشمنان هم لري دوي پسي د غره خلک هغه وخت کي ډير په قوت کي وو خلک ورته د قران پاک په سر عذر ته ورغلل او د دروغو تهمت چي دي خلکو بدون د دي نه چي پلټنه وکړي لښکر وتړه او په دويي د بريد پلان جوړ کړ چي د

حکومت هم په غه وخت سره په دي خلکو زور نه رسيده نو دويي په دا خاطر چي بي ګناه خلکو ته مرګ ژوبله وانه وړي د شپي د خپل کلي نه لغمان خواته حرکت وکړ او دوي خلکو په کلي کي چي څومره خپلوان وو کورونه وسوزول او د دوي په کلا باندي يي د اوبو لښتي سم کړ او بعضي ديوالونه يي راوغورزول چي دوی يوکال په لغمان کي ژوند کاوه څرنګه چي په دوي کي ګناه نه وه او دوي د غره خلکو سره روغه جوړه وکړه او په سنه ۱۳۲۱ کي بيرته خپل ټاټوبي ته راستانه شول او خپل ژوند يي په کونړ کي اختيار کړ او بيا حاجي خداي رضا په سنه ۱۳۴۸ د هغه وخت د مشرانو او شاهدانو له خولي چي په جرګه کي ناست وو او خاتمه يي د شهادت کلمي په ويلو شروع وکړه، کټ ته پورته شو او سترګيي د دي فاني دنيا نه پټي کړي.

انا لله و نا اليه راجعون

په ګور يي نور شه
تل تر تله په ښه نام پاي ښاغلي

حاجي علي رضا چي د خپل مشر ورور غوندي ديندار او با شهامته مجاهد وو د ژوند تر اخره سلګي پوري په خپل وطن معين او مسلمان انسان وو چي د ډيرو خلکو د خولي دا بيان دي چي د لمونځ قضايي د څواني نه تر مرګه پوري نه وه کړي، د هميش لپاره يي د ريښتني مجاهدينو خدمت کاوه او مادي او معنوي مرستي به يي ورسره کولي

د مثال په توګه به يي يوه لنډه کيسه تاسو ته دغني شاهدانو د خولي نقل کړم

يوه ورځ د ثور انقلاب کي څو تنه مجاهدين په شهادت رسيدلي وو او مربيي ولسوالي ته وړي وو او کله چي حاجي صيب خبر شو د څو تنو سپين ږيرو سره ورغي د هغه وخت وو چي روسان هم وو نو ولسوال ته يي وويل چي دا کونټي به دي په خيته کي ننه باسم چي مړي دي کړل نور دي نه څه حق دي او غږيي وکړ چي اوچتي کړي جنازي او لاس دي د ټولو خلاص وي جنازي اوچتي شوي نور نو چا ورته غږ وه نه کړو او مخ په کلي يي حرکت وکړه ي دا وخت کي يوه سبين سري ښځه ولاړه وه او په اوچت اواز کي غږ وکړ چي هري مور ته دي خداي داسي نر زامن ورکړي او جنازيي کورنيو ته وسپارلي او په کال (۱۳۶۵) چي د خپلو خمکو او دهقانانو ليدنو ته روان وو د (۷۵) کلونو په عمر د بي غيرتو خلکو له لاسه د خپلو ځمکو په سر بي ګناه شهيد کړل شو شهادت دي ورته مبارک وي

دوي دواړه حاجي صاحبان به دين مئين علم او تعليم ته يي ډير زيات اهميت ورکړه چي د حاجي علي رضا نه دوه زامن او اووه لوڼي پاتي شوي

مشر زوي يي ډاکټر يعقوب رضا، چي ابتدايه زده کړيي په کونړ او پاتي زده کړي د کابل خواجه عبدالله انصاري ليسه کړي پاي ته ورسولي او اول

نمره فارغ شو او بيا د طب پوهنځي ته کامياب شو او د عالي زده کړو لپاره روسي ته لاړ چي دوکتورا او (پي ايچ دي) د روسيه والګاګراد ښار د پوهنتون نه يي واخيستله چي فعلاً په بلجيم کي اوسيږي

دوهم زوييي ډګروال محمد فاروق خان دي چي د کنړ ليسي د دولسم ټولګي نه فارغ شو او وروسته بيا د هوايي پوهنتون د هليکوپترو د پيلوټي سند تر لاسه کړ.

د مرحوم حاجي خداي رضا نه اووه زامن او شپږ لورګاني پاتي دي چي په لاندي ډول دي

- مرحوم احمد رضا خان
- مرحوم الحاج ډګروال صالح الله خان
- ډګروال حضرت الله خان
- مرحوم ډګروال مرتضي خان
- مدير امان الله خان
- مدير عطاء الله خان
- مرحوم انجينر مطيع الله خان

د مثال په توګه د حاجي خداي رضا د زامنو په يو څوي خلص سوانح د اردو د مجلي نه د نقل په توګه يادوم

مرحوم متقاعد ډګروال صالح الله خان مومند د مرحوم حاجي خداي رضا زوي په سنه ۱۳۲۵ لمريز کال کي د کونړ ولايت د (خاص کونړ) ولسوالي په صاحب جم کلي کي زيږيدلي او ابتدايه زده کړي د کونړ په ابتدايه کي تر شپږم ټولګي پوري کړي او په کال ۱۳۳۸ لمريز د حربي ښوونځي (مکتب ليسه) کي شامل او وروسته د حربي ليسي د فراغت نه په کال ۱۳۴۵ لمريز روسيي ته د نظامي عالي تحصيلاتو په مقصد د پيلوټي مسلک زده کړي لپاره ولاړ د دري کالو تحصيل نه وروسته په کال ۱۳۴۷ کي د پيلوټي (کشف پروازي) دويم بريدمن به رتبه د افغانستان اردو (د قواي هوايي او مدافعه هوايي) کي شامل او په دنده يې پيل وکړو چي ۳۵ کال يې پرله پسي په بيلابيلو طيارو کي (ال ۱۴ ال ۲۸ ان ۲۶ ان ۱۲) په صفت د پروازي کشاف په بيلابيلو شرايطو کي ډير به ميړانه شجاعت او صداقت وظيفه اجرا کړي چي د افغانستان ګوډګوډ ته او خارجي ملکونو ته يې پروازونه کړي چي په خپل ريکارډ يي ۱۲۲۰۰ ساعت پروازونه کړي بيلابيلو نظامونو لخوا ورته بيلابيل دولتي ميډالونه دولتي نشانونه او بري ليکونه ورکړل شوي او به لسګونه زده کوونکيي روزلي مرحوم ډګروال صالح الله خان په مختلفو بستونو او پروازي قطعو کي سرکشاف د ټولي، کندک، غند او سرکشاف د هوايي او مدافعه هوايي په حيث دندي تر سره کړي چي د دي دروند مسؤليت سره سره د نوموړي قران پاک شپاړس سپاري لمړي څخه شپاړسمي پاره پوري حفظ کړي وي چي تل به يي د دندي پر مهال د تلاوت قران پاک وظيفه کوله په

تاسف سره نوموړي د ۶۴ کلني په عمر د دي فاني دنيا نه سترګي پټي کړي. روح دي ښاد وي.

انالله و انا اليه راجعونه

د مرحوم ډګروال صالح الله خان دوه زامن او اووه لورګاني پاتي دي

مشر زوي يي الحاج حشمت الله (بريالي) رضا چي د پوليتخنيک د دويم کال محصل وو چي د خپل منځي خونړي جګړي او عمله د وطن نورو خوانانو په شان د پاتي تحصيل څخه محروم شو او دي ته اړ شو چي وطن پريږدي او بيا يې د ملک نه بهر، ازاد تجارت ته مخه وکړه

انجينر فرهاد الله رضا چي د پولي تخنيک پوهنتون د مافوق ليسانس په کچه فارغ او وروستي د هندوستان څخه د ماستري په کچه په خپله رشته کي (ودانيزي انجينيري) سند تر لاسه کړ.

د حاجي خداي رضا يوه لور د ننر په کلي کي مرحوم الحاج عبدالجليل ملنګ چي په خاص کونړ کي مشهور شخصيت باندي واده ده.

چي د دي دري زامن دي چي د مور له خوا د حاجي خداي رضا لمسيان دي

داکټر لونګ
ډاکټر اکرام (غاښو)
ننګيالي ننګ

په دي ليکنه کي مو څکه د هغوي د زامنو او ځيني لمسيانو ذکر کړي او دغه کورنۍ ډيره لويه ده د حاجي خدای رضا او حاجي علي رضا ډير لمسي، او کړوه سي او خپلوان ډير زيات دي چي د ټولو د نومونو او پيژندڼي ليکل مضمون اوږدوي خو د کورنۍ هر غړي يې په خپل ځاي محترم او د عزت ځښتن دي نو د مثال به توګه مي د څو تنو نومونه ذکر کړي چي خلکو ته په ډاګه شي چي ټول د علم او د قلم خاوندان دي په وطن مئين ديندار او د خپل ولس خادمان دي نه پکي د خداي په فضل نه غل، ډاکو او يا جاسوسان شته.

دا وه د الحاج خداي رضا او الحاج علي رضا د کورنۍ لنډه پيژندنه د درنو لوستونکيو نړۍ مننه

سرلوړي او ودان دي وي افغانستان
خلانده دي وي زمونږ مشران

او په پاي کي
د خداي بخښليو حاجي خداي رضا او حاجي علي رضا چي د خاص کونړ مخور او سپين روبي مشران وو او اوس به دي دنيا کي نه شته
به ياد نظم
چي ژوند يي نوراني وو تري ختله به رڼا
د حاجي علي رضا

بل ورور يې خداي رضا وو د ولس د درد دوا
د حاجي علي رضا
له اصله مومندان وو
ښکاره په ټول جهان وو
کونړ کې يې مکان وو
ميرانه يې هر چاته وه مالومه بر ملا
د حاجي خداي رضا
په هر څه کې بهادر وو
بيشانه زړور وو
ټول کليې لښکر وو
دشمن يې ورته کله تينګيداي شو په ريشتيا
د حاجي علي رضا
په هر کار کې هوښيار وو
د کلي جرګه مار وو
د خپل ولس غمخوار وو
هر کار به يې کولو تل د خداي پاک په رضا
د حاجي خداي رضا
پاخه مسلمانان وو
دير تينګ په خپل ايمان وو
دشمن تري په لړزان وو
الله ورله ورکړي ښه شهرت په هره خوا
د حاجي علي رضا
الله دي جنتيان کړي
په هاغه لوي جهان کې
دوي دواړه سرداران کړي
موږ ټولو ورته لاس نيولي پورته په دعا
د دواړو په رضا
روح يې ښاد او جنتونه يې نصيب شه
امين

د حجري يادونه

ليکنه: عرفان الله (کوټوال)

د لرغوني پښتنو څخه تر معاصرو پښتنو پوري يو ښست چې خپل ارزښت ئې نه يوازي دا چې کم کړي نه دي بلکه لاپسي ډير شوي دي. د انسانيت مختلف شعب او قبائيل چې ځانګړي اجتماعي ارزښتونه او ښستونه لري پر ټولو سربيره پښتانه په ځانګړي توګه د (۱۳۹) ه ش څخه راپه ديخوا يو لړ اجتماعي ښستونه د شيخ ملي په (۷ دفترونو) نومي کتاب کې چې ترې يادونه شويده د بيلګې په ډول لکه قوم، قبيله، ټبر، ونډ، کندي، کنډر، برج، جومات او حجره ... او نور چې تقريباً ټول ئې تر اوسه پوري پخپل حال پاتي او ارزښت ئې د ځينو اوچت شوي دي دلته د ټولو ښستونو د پيژندنې څخه د بيلګې په توګه د حجري يادونه کوو.

لکه د انساني ترتيب او تنظيم د نورو جوړښتونو پشان حجره هم ځانګړي اهميت لري کله هم چې په اجتماعي ژوندانه کې د هري ستونزي حل لپاره قدم اخلو نو د پريکړو او اخرنۍ نتيجو لپاره مو پل د حجري په دروازه کې ايږدو ټول پښتانه د موضوع سره حجري ته ننوځي او د حل لاري او پريکړې سره له حجري څخه رواوځي چې حجري ته د ولس د ستونزو حل کور هم وائي. په معاصره زمانه کې نيږدي هر پښتون د دغه ټولنيز ښست(حجري) د رولودونکي دي چې به لږ تفاوت ياد اړتيا په مناسب(لويو او وړو) په شکل موجودي دي او اهميت ئې همدي کې نغښتي دي چې (حجري ته د يو فکر سره ننوتل او د يو نوي فکر او تصويب سره راوتل) دا يوه لويه او جوته ځانګړنه ده چې حجري ته ئې ارزښت وربخښلي دي.

بله يوه مهمه ځانګړنه د دغه ټولنيز ښست دا دي چې له عين مکان څخه د ژوندانه د تابلو په ډول ډول رنګونو کې پخپل رنګ کته اخيستل کيږي مثالونه ئې ټولو پښتنو ته ښکاره دي لکه، کوميډي، تراژيدي، مذهبي، اصلاحي، تربيوي او صحي چارو کې پکار وړل کيږي چې ددغه خصوصياتو لرونکي ښستونه نور ډير کم تر سترګو کيږي.

حجره د پورته يادوني په استناد او دليل د ډيرو تودو او سړو ذرغم بوج په اوږو وړي چې د ارزښت د ډيروالي له امله ئې د خلکو او ولسونو پام ځانته راړولي دي او ورځ تريلي د حجرو په زياتوالي بسنه نه کيږي او لائې د زياتيدو لړي روانه ده. او لکه څرنګه چې دولت او حکومت د ملت د استازو لپاره ځانګړي کور (پارلمان) تاسيس کړي دي ښارونو، کليو او باندو هم د خپل ولس د استازو لپاره د حجري په نامه د ښست ډيره اينبودي ده.

لکه چې يو شاعر والي:

زما د حجري ياران دي نه مري
زما د ستونزو بار به څوک پورته کوينه

چې د حجري د پيژندني د دغه مطلب لپاره مو د يوي شادابي حجري يوه خنده په انځور کې راخيستي ده چې د خاص کنړ صاحب جم کلي د مومندو پښتنو په محمد رضا کهول پوري تړاو لري، چې د پيل څخه تر اوسه پوري ئې د خپل اغيز سيوري پخپله محله کې غوړيدلي دي او د حجري اصلي څيره ئې لا د خلکو پر مخ رڼه او خندانه ده، د دغه قطعه عکس په تعرف کې له چيې خوا څخه ښاغلي امان الله مومند، ډاکټر محمد اکرام(غاټول) الحاج حشمت الله (بريالي رضا) ډاکټر لونګ(يوسفزي) مدير صاحب ګلرنګ کوچوان او د طنز ماهر خليل الله ليدلي شي چې خو برابره نور دوستان او ملګري هم ورسره نور مجلس کې شريک دي مګر د کمري د سترګي له ديده وتلي مګر په ټوله پيمانه ئې قدر داني ستايو.

حجره په ټوله کې د خپل رول او شکل له پلوه پراخه وضاحت ته اړتيا لري مګر مونږه ئې له دي امله چې پښتني قبيله د حجري سره دومره بلدتيا لري، چې د نوم اخيستو سره يې د حجري ټول شکل او ونډه سم لاسي په ذهن کې انځوريږي په بله ګټه کې به په حجره باندې اکاډميک او فرهنګي تحقيقات انشاء الله ستاسي تر لاس دروسيږي. پاي ترپيا

نصحيتونه

استاذ شمس الحق (شمس) مومند

لقمان حکيم

- د خداي(ج) سره شريک مه جوړوي ځکه چه شرک ډير لوي ظلم دي
- هيڅ شي د اخرت د حصول د نعمت نه زيات محبوب نه دي
- په لږ مال راضي اوسه او په مقدر رزق قانع شه او د نورو په روزي نظر مه غورځوه چي د نفس د رنځ نه سلامت شي
- که خلق تا د هغې صفت سره موصوف کړي چې هغه پـه تـاکې نـه وي نـو د هغـې پـه تعريف
مغروره کيږه مه ځکه چې د جاهلانو په وينا د زيږو يا پيتلو څخه زر نه جوړيږي
- خاموشي خپل شعار جوړ کړه چې د خپلي ژبي د شر نه په امن شي
- بي عقلو ته په عقلمندو باندې او جاهلانو لره په عالمانو باندې فضيلت ورکول نه دي پکار او که داسي وکړي شي نو مثال ئې دا دي لکه د سر کېږه چې د سري پښـو تـه واچول شـي او د پښـو پيـزار سـړي سـرتـه واچوي
- په هيڅ ذکر کې به غير د خداي د ذکر نه او هيڅ خاموشي کې بـه غيـر د جزا د ورځي د فکر خير او خوبي نشته
- پـه لمانځـه کـې د زړه مجلـس کـې د ژبـي غضب کې د لاس او پـه دسترخوان کې د خيتي خيال ساتي او که خيال مو ونه ساته کيدي شي مشکل سره مخ شي
- مرد کامل هغه دي چې دشمن دوست کړي او که داسي کول ستا د طاقت نه بهر وي نو د زيات غضب نه ويره وکړه ځکه چې ستا غضب د دشمن پـه مقابـل کې ستا زيـات دشمن دي
- د خداي پـه نزد د عقل نه زيات بهتر هيڅ څيز نشته او عقل هغه وخت کامل شي چې دا لس فضيلتونه سړي کې بيدا شي (چې خلک تـري بي ويـري پـه ارام وي- هـدايت تري حاصليږي- په هر حالت کې راضي او شاکر وي- د خپل ضرورت نه زيات څيز د خداي پـه لار کې مصرف کړي- عـاجزي او تواضع اخيتار کړي- د دينا خواري د عزت نه بهتره وګڼي- که څه معلومات ورتـه وي نـو د هغـي پـه ښـودنه کـې دريـغ مکـوي- حاجت منـد تـر خپلـه وسـه پـوري محـروم نکـړي- د پـردي لـږه نيکـي ديـره وګڼي او خپله ديره نيکي هيڅ وګڼي- هر څوک له خپله ځانه بهتر وګڼي)
- د شمن احسان سره دوست کړي او دوست بد ملولي سره دشمن نکړي کومي خبري چي دشمن نه پټي ساتي هغه د خپل دوست نه هم پټي وساته امکان لري چې دوست دييو ورځي هم دشمن شي
- په کوم مجلس کې چې د خداي ذکر واوري نو هلته کښينه شايد چې پدغه رحمت کې ته هم حصه دار شي
- او کوم مجلـس کې چې غفلت او بي ديني وي د هغې نه تښته داسي نه چې ته هم په غذاب کې ګير شي
- کوم کار چې د خداي د رضـا لباره کوي پـه هغې کې د بنده ګانو نه ويره مه کوه
- که کوم کار چاتـه سپاري نـو پوهـه سړي تـه يي وسپاره که داسي نه وي نو پخپله يي وکړه او کـه پخپلـه مـي هـم نشـي کـولي نـو ترک ئي کړه
- تـر څـو چـي ممکنـه وي د خوشي خلکـو نـه لـري اوسـه چـې زړه د سـلامت او نفـس دي پاکيزه پاتي شياوتن دي راحت بيا مومي
- کوم نعمت کې چې نا شکري وي هغـه بقا نلري او کوم نعمت کې چې شکر وي هغـه زوال نلري

اي لر او بر پښتنو!!!

ليکنه انجينير مانو ساپي

سل ګونه کاله کيږي چې به لر او بر افغانستان کې ګنو ملي مشرانو ديري سپيڅلي مبارزي وکړي او هيله دا وه چې پښتون ملت د مرګ له خوبه راويښ کړي، د ويښتيا په حالت کې دوست او دوښمن سره بيل ، خو مونږ ډير بدبخته توکم يو چې د دي ټولو مشرانو خبرو ته مو نه يوازي غوږ کښنود بلکي د ظالم دوښمن په ايشاره مو بري تاپي لګولي او د مرګ فتواوي مو بري جاري کړي دي او يا دغه وياړلي مشران مو وژلي او يا ترور کړي دي، اوس ټول د دغه ويښتيا خوبونو برکت دي چې هره ورځ بې به ډيره بي رحمۍ سره وژل کيږو ، بي پته کېږو او پـه ترخ کې زمونږ نړيوال هويت تـه مو سخته ضربه رسيږي که د نړۍ په هر هيواد کې د پښتون نوم واخلې! نو مخاطب هيجاني کيږي او به ذهن کې يې سمدستي ترور، بي رحمه وژنه، د زده کړو مخالف، وروروژونکـي ډليـز وژونکـي او قاتـل راځي اوس پوښتنه پيدا کيږي چې ايا ښښتانه د ځمکې په کره کې د اوسيدو حق نه لري؟ که خواب هو وي نو بيا د ژوند لاره داسي وي کومه چې ده.

پورتينو پوښتنو ته کيداي شي هر افغـان د خپل ليدلوري لـه مخي ځواب ورکړي خو زما بـه انـد ښښتون ملت، يو مړ ملت دي ځکه پښتانه به هديره حساب کوي د هيڅ ژوندي قدر ورسره د هغه به

ژوند نه وي نو دا څرګنده خبره ده چې ژوندي ملتونه ژوندي لمانځي او برعکس مړه او ویده ملتونه مړه لمانځي. د پښتو ژبې یو متل دی چې وايي!

پښتانه ښه ژوندي نه لري او بد مړي

که مونږ پښتنو په ژوندو حساب کولي نو ضرور به دغه فرموله بدله شوي واي او په یو ژوندي ملت به اوښتي واي!

د پښتنو په سیمو کې به ښوونځي نه تړل کیدل، د پوهنې ځایونه به په بمونو نه الوزول کیدل، نظامي تاسیساتو په څېر به د معصومو زده کوونکو په منځ کې لوي لوي چاودنې او انتحار نه کیده همدې ټکو ته په نغو ته خدائي خدمتګار باچا خان وايي!

اې پښتنو ورونو! یو کافر خپل ورور وژني؟

تاسو چې ځان ته مسلمانان وايئ بیا ولیېو پښتون بل پښتون وژني؟

موږ چې ځانته مسلمانان وایو او پښتانه یو، مونږ دې خپل پښتون مسلمان ورور وژنو، شرموؤ او پرمختک ته یې نه پریږدو

خوشحال ختک بابا بیا د شعر په ژبه پښتون ولس ته وايي

هره چار د پښتانه تر مغل ښه ده اتفاق ورسره نشته
دېر ارمان که توفیق د اتحاد پښتانه مومي زوړ خوشحال به دوباره شي به دا خوان الله تعالي په قران کریم کې فرمايي

الله تعالي د هغه قوم حال نه بدلوي، څوک چې نه بدلوي خپل حالت په خپله، د پښتون ملت لویه کمزوري همدا ده چې د هغه ناورین چې دوي ورسره لاس او ګریوان دي د خلاصي لپاره یې هیڅ مبارزه او کوشش نه کوي، که چېرته دا شلیدلي ملت په یوه غږ راپاڅي د دي بدمرغی رواني نسل وژنی لړی دبندیدا اواز پورته کړي، نو بیا به نه ساعت او نه ګړی خو پوښتنه دلته راولاړیږي چط کله به دا غږ راپورته کیږي؟

دا هغه وخت شوني ده چې مونږ د توپک پر ځاي قلم ته لاس کړو، د خپلو ملي مشرانو په پل پل کېښدو د کمزوري کولو پر ځاي یې ملا ور وتړو او د ملي مشرتوب تشه ډکه کړو، لکه پدې اړه ښاغلي محمود خان اڅکزي وايي

که مشران تیروتني کوي دا د قران ټکي نه دي، پښتانه دې کېښني جرګه دې وکړي او نوي مشر دې وټاکي، مشرتوب له اسمانه نه راځي، مشرتوب د ولس منځه زیږول کیږي

لنډه دا چې د پښتون ټبر ستونزې زښته زیاتې دي او یوازې په دغه څو ټکو نه شي رالنډیدلي خو الله (ج) دې زمونږ په حال رحم وکړي، اې الله (ج) ته زمونږ خالق او پیدا کوونکي یې ته مونږ د دغه وژنو څخه خلاص کړه، د مونږ نه خو دغو شومو او ناکاره د سیسو لاره ورکه ګړیده.

په پاي کې خپلي خبري په دې لاندې بیتونو پاي ته رسوم!

زما په سترګو کې لیمه پښتنو
په ټول جهان خورو ورو پښتنو
خوښې دې راشي کور په کور تاسو ته
سوله دې راشي په هر لور تاسو ته

ستورو کاروان

عرفان الله (کوټوال)

چا ته الله نه هغه اووه واړه جنته غواړم
د ټول مخلوق لاسونه څکه ورله لپه غواړم
لکه شفق یې د لوي غره څخه لاسونه تاؤ کړه
تولې تیاري هغه سپیڅلي ته سر ښکته غواړم
د چا د ناز په څو خبرو چې مې ساه ژوندي شوه
ورته د ژوند ټول کړاونه ملامته غواړم
هغې چې زه د خپلي غیږې مدرسه کې لوي کړم
په ټول تقدیر ئي انسانانو کې اوچته غواړم
هغه د اوړي سره غرمه کې چې د سر سایه ده
هغه کونینو کې ا لله نه بې زحمته غواړم
زما مور ده هغه مور د ټولو مور ده
ربه له تا ورته جنت څکه بې شکه غواړم
لکه پتنګ ئي خپل بدن زمونږ په ژوند دو کړي
کوټوال دستار ئي دسالو د لوي عظمته غواړم

اواز د میني
یاسر (مومند)

محفل کې پټ ساتمه راز د میني
تاته کوم اواز د میني
ستا د سالو ښکالو ته ناځي وږمي
له خوند نه ډک دي ګوره ساز د میني
یو نیم مین یې څومره تریخ کړي انجام
خوږوي د شاتو نه اغاز د میني
که ستا له شنو خالونو جوړ کړم توري
زما غزل به شي اعجاز د میني
څنګه ژر ژر به دي خونخوارو لارو
د روپي ماسور او ګداز د میني
د خپل زړګي او پښتو په خاطر
وړمه دا ستا ګلي هر ناز د میني
ستا د ښایست سپینو کوترو پسي
زما له زړو والوزي باز د میني
کوي په زړونو واکمني سباوون مومنده
ژوند کې یو دا دي امتیاز د میني

غزل
سید نور(سلار زي)

زر لرم له زرو ډیر د ستار سړي
نه لرمه نه لرم د کار سړي
ما روزګار واله په مینه ګیر نه کړو
ټول راته ښکاریږي بې روزګار سړي
هسي غټي پګې بې وهلي دي
زړه مې غوړي سیند ته کړم ګوزار سړي
سپین به ویبار سپین د سپین ګلاب غوندي
سره به ویبار سره پشان د انار سړي
مه کنیه چتي خلکو سه مه کینه
ځانته کړه پیدا همکار همکار سړي
څپو ته یې جانانه لښتي بندي کړه
چېرته بیا رانه شي په دي لار سړي
بل چا مخکي کار د ماشونو کړي
ځان دپاره ډیر به وي هوښیار سړي
ناسته پاسته نوره د ورو سه کړه
پریږده سالارزي سالار سړي
پوه نه دي په ځان هډو له پوه نه دي
ختي ختي په انګار سړي

د ډاکټر سمیع الله (خاکسار)تپیزه

توبه توبه هسي خواري ده
مینه خو ټوله جواري ده
دیارپه کلي پا بندي ده
اوس یې دیدن ته زه په کوم ځاي ودریږمه

په زړه راوریدلي نه
غزل

تا که مې رقیب سره خندلي نه
ما به د یتیم غوندې ژړلي نه
ولي به سپوږمي پټیده وریځو کې
بام ته که ماښام ته ورختلي نه
نه مي تو کیدل ګلان په سترګو کې
ته که مې په زړه راوریدلي نه
کاشکې چې هماغسي ماشوم واي زه
مخ به رانه پیغلو پټولي نه
حسنه ستا زکات مې که تري نه غوښتني
زني به د ښکلو مانیولي نه
سترګې مې کله د عقل رندې نه واي
لاره به له ما نه ورکیدلي نه
چا به نفرت په کاڼو نه ویشتي
مینه که زړګیه تا کولي نه
زړه به د مومند زخمي،زخمي نه و
ستا که د ښنو غشو ویشتلي نه

زما وطن
عسکرخان (چالاک)

که څلور موجه توپان ورځیني تاؤ شي
دا زما د وطن غرونه به مات نه شي
که د اوسپنو دبري پري راپریوځي
دا د تیږو مورچلونه به مات نه شي
که غلیم ئي هر څو بیا ئي وژنځاي ته
د زلمیانو لوړ سرونه به مات نه شي
منارونه به ئي قیامت پوري ولاړ وي
دا چوغي او دا برمونه به مات نه شي
که هاتیان ئي ساه خفه کړي په تالو کې
اي عسکره دا هوډونه به مات نه شي

غزل

شاعر سایل

تا چې په محفل کښې بلې خوا ته وکتل
ماته دې پیدا نا امیدي کړه سل په سل
ته چې په سرو شونډو کښې مسکې شولې رقیب ته
کیدې ښود داغونه د ستم زما په دل
لاړلې وعدې زما او ستا ټولې غلطې شوې
نه په وعده راغلې نه لازم ګڼې غوښتل
کاشکې چې زما د سوز ګدا زنه خبردار شې ته
ژوند کښې به ونکړې په قهقه سره خندل
مینه حقاني مثال د شمعې او پتنګ لري
شمع که سوځیږي پتنګ هم کړي سوځیدل
دا نشیب فراز د دنیا ځي او راځي بهم هم
هر بیګاه سبا ئي ورځ به ورځ کړي بد لیل
ستا په در کښې ډیر د ما په رنګه درویزي کوي
یودې شي د سلونه د ما په رنګ (سایل)

مشر

عسکر خان چالاک

چه له ستونزو نه د قام نه وي خبر
خوشي شي دي که بهلول شي یا قیصر
چې ئي اوښکي د بل ویر کې توئي نه شي
څوک به څه کار داسي سترګي داسي سر
چې به تخت باندې ویده وي لکه مړي
له ویده نه مکره طمع د ثمر
چې د ژوند سرو تودو پوخ کړي نه وي
ښایسته نه ده که ښایسته وي لکه لمر
په ریا او په تزویر چې الاهو کړي
ورته مه وایه عابد او مستغفر
اي عسکره ورته نه وائي مشر

غزل

شاعر سنګروال

چې نه یار وي نه ناصر نه نامور
د هندو په زړه کې مینه مناجات دي
چې ودان پري د پریدو خرابات دي
زړه مي ناست دي ستا د زړه په عرفات کې
خو ستا زړه د بوت خاني په زړه کې ناست دي
مونږ ته ټول عمر قبله وه د مونځونو
زاهد ګوره میکدي کې په کشات دي
د کیني په بد شاګومه ورځ پیدا دي
زړه ئي تور لکه هغه لات او منات دي
کومه څمکه کې چې مینه د زړه شنه وي
هر یو پل او هر یو ویشت ئي عرفات دي
سنګروال ورته لیمه په مخ کې ایښي
خو په زړه کې ئي غرور د میني مات دي

د ښځو مقام

ډاکټر محمد داود (صدیقي) یوسفزي

ښځه نیمه نړۍ نه توله دنیا ده
د خوښۍ او محبت ډکه فضاء ده
له آدمه تر دي دمه ټول سکون دي
زنګولي ئي زانګو د انبیاء ده
اسلام غرونه غرونه حق ورته ورکړي
په حجاب او په پرده کې ئي رضا ده
نارینه ته د لباس خطاب چې شوي
د عاجز موجود همدومره انتها ده
هر اتل او نابغه چې ستایل کیږي
توده غیږه د سلطان او د ګدا ده
د بدیوو ښکار ئي نه کړي افغانانو
صدیقي ته د ژوندون رڼا رڼا ده

معمار ازلیت

سید عبدالله (نادر)

د رحمت وربښت دي تل، په خاص د عام دي
ئیم کتو کې دي، په هر څه باندې پام دي
فلسفیان متحیر دي، ستا حکمت ته
دا څرنګه جوړښت، ستا د نظام دي
له هر بوټي د ګلشن نه، بوي د رحمت راځي
له خاموشه خوله د ګل نه، رمز د حکمت راځي
خاوندانو ته د حال په دي چمن کې
خاروخس څخه یو نوي عبارت راځي
هر ورقي د ګلشن کښې، ستا حکمت دي
د بلبلو په ثنا کې، ستا صفت دي
په نظر د عبرت بین، په دي چمن کې
هره پاڼه یې، دیوان د معرفت دي
په زرګونو سترګي په کار دي، چې د وویني قدرت
بې حسابه عقل وهوش، چې اندازه د کړو عظمت
په دا لړه عقل و پوهه، چې مونږ واړه پرې مغرور یو
ډیره ګرانه ده، چې پوه شو، په معمار د ازلیت

غزل

لیکوال عزیز الله -کنړ افغانستان

ځلیدونکي لکه ستوري د اسمان وم
هم اتل د زماني هم قهرمان وم

چې طاقت مې لرو متو کې افغان وم
اتفاق وو مونږ کې ځکه قدردان وم

یو دوښمن راسره سر وهلي نه شو
پیدا کړي قدرت دومره پهلوان وم

ازادي او خپلواکي مې وه په لاس کې
داسي نه چې د مرۍ نه اویزان وم

اوس مې وینه د اوبو نه شوه ارزانه
د باقوتو جبر جدو نه هم ګران وم

لیونو په شان زه اوس په تیږو لږم
د نه مخکي خو د هر سري جانان وم

نړۍ والو ته بدل ښکارم که څنګه
نن زه هم او پخوا هم دغه انسان وم

زه افغان ډریون کافر ټوټي ټوټي کړم
د اټک نه یو ځنځیر زه تر بولان وم

لاس او ښپو نه وخت تړلي بند به بند یم
عزیز یاره زه شاهین د خراسان وم

اي وطنه

شاعر: دلسوز

بل هدف مې نشته تل ازاد افغانستان غواړم
ورک دي اي وطنه په دنیا کې دښمنان غواړم

بل هدف مې نشته هدف دا چې دي ازاد غواړم
زه د ښمنانو استعمار نه دي اباد غواړم

موافقا او سرفرازه په هر ځای کې مسلمان غواړم
یمه مسلمانه په اسلام ډیره نازیږمه

مل لوي الله دي د هیڅ چا نه ویریږمه
بلکه به نړي حاکمیت تل د قران غواړم

ورک دي دښمنان په هر ځای شرمنده غواړم
نابود د ملحدانو بې دینانو زیږنده غواړم

ډک له خوښي زړونه کوندي میندي یتیمان غواړم
دلسوزه عدل ټول په عدالت کې دي

عدل او انصاف د قران په هر ایت کې دي
هیڅ به ته خوار نه شي چې نصرت د پاک سبحان غواړم

غزل

شاعر: سید نور (سالارزي)

تیري چپي تیري دي راتلونکي چپي شماره یار
مکوه غفلت خوبونه ځان که رابیداره یار

مه کیږه د بل چا د اوړو بار یاره مه کیږه
ما غوندي ناتوان ځان سره کش کړه لږ په لار یار

وباسه د چرسو د لوګو نه ځان راوباسه
پریږده وه نشي چې دغه کار دي ډیر بې کاره یار

دا یاره متل دي چې هوښیار مرغه ګیریږي نه
بیا چې راګیریږي نو له دواړو خپو یاره یار

اي سالارزي ځان دي د هوسي په شان نه مه اچوه
څه منزل په لوري په دي لاره په کراره یار

له کلي ځان وباسي د کوڅي ځان وباسي
د میني محبت له فلسفي نه ځان وباسي

اقرار کوي اقرار د محبت نامه به نه اخلم
انکار کوي انکار له یاراني نه ځان وباسي

په کړو جرایمو سالارزي پیښمانه نه دي
پټیږي په څه چل د محکمي نه ځان وباسي

اداره او د اداري په اړه

راټولونه: عرفان الله (کوتوال)

اداري تعریف اداره یو مشترک فعالیت دي چې امر کوي په حاصلولو د یو خاص هدف

بل تعریف اداره یو ټولنیز نظم دي چې یو شمیر وکړي د ټاکلو مقاصیدو د تر لاسه کولو لپاره په هغي کې تنظیم شوي تر څو د خاصو قواعدو پر بینا یو د بل په مرسته ځان هدف ته ورسوي

بل تعریف اداره د اموراتو یا د چارو اداره کولو ته اداره وایي

په بل عبارت خلکو ته د کارزمینه برابرولو ته اداره وایي

عامه اداره څه ته وایي؟

عامه اداره د قانون سیتماتیک او تفصلي تطبیق څخه عبارت ده

بل عبارت عامه اداره د علي حوکماو لخوا وضعه شوي او د عامه پالسي د تطبیق څخه عبارت ده

دریم تعریف عامه اداره د هغي اداري څخه عبارت ده چې په محلاتو او مرکز د حکومت د وکړویا عملیاتو پوري مربوطه وي

ادراه په دوه دوله ده ۱ عمومي اداره ۲ خصوصي اداره

د عامي اداري همیت د ژوند په ټولو وسایلو کې باید زمونږ د کارونه تنظیم شي چط زمونږه کار پرمختګ وکړي لکه چیرته تنظیم نشي نو بیا پرمختګ نه کوي ژوند ټول کارونه باد یو منظم پلان مطابق جوړ شي

عمومي اداره د ټول هیواد په سطحه د بحث لاندي نیول کیږي

خصوصي اداره یو خاص شرکت یا موسسي پوري تړل شوي وي

اداري تاریخچه

کله چې انسان پیدا شو اداري سیستم هم ورسره شروع شو او د هغي نه وروسته شپږ زره کاله د میلاد څخه مخکي هم اداري سیستم موجود وؤ رومیانو کال په ۳۶۰ ورځو تقسیم کړي و او ۲۵۰۰ ق م کې هم د شمیر مکمل سیستم جوړ شوي په ۱۵۰۰ ق م کې هم حضرت موسي علیه السلام اداري تشکیل جوړ کړي و او همدارنګه پارسیایانو هم خپله امپراطوري په ۲۰ ولایتونو ویشلي وه او د هر ولایت لپاره یې والي مقرر کړي و. او همدارنګه د رسول الله په وخت کې هم اسلامي حکومت جوړ شو ذکواة لپاره ځای جوړ شو د کفارو سره په یو پلان جنګ کول هم یو اداریسیستم و د اریایي تمدن په وخت کې هم چې پاچایي جمشید نومیده یو اداري سیستم یې رامنځته کړ و او خلک یې اداري کول همدارنګه د احمد شاه بابا په وخت کې هم یوه ښه اداره یا یو اداري نظام موجود و.

د اداري په هلکه د پوهانو نظریات

هنري فیول وایي اداره د پنځو نقطو څخه جوړه شوي ده

۱: پلان جوړول ۲: سازمان دهمییاتشکیل ۳: امر ۴: هماهنګي ۵: کنترول

ایم سي کوین: د نظره د مدیریت وظایف عبارت دي له:

۱: خلک ۲: جنس ۳: طرز او طریقه ۴: پیسي

دویلف باني: له نظره د مدیریت وظایف عبارت دي له

۱: پلان جوړول ۲: سازمان دهي ۳: استخدام ۴: لارښوونه ۵: هماهنګي ۶: راپور جوړول ۷: بودیجه

دیوي اداري لپاره مهم ټکي

۱: د دندو سپارل ۲: تشویق او ترغیب ۳: څارنه او تعقیب ۴: د چارو په اجرا کې هماهنګي

د اداري د موهریت لپاره مهارتونه

۱: انساني مهارتونه ۲: تخنیکي مهارتونه ۳: مفهومي مهارتونه

د مدیریت سطحي: دري سطحي لري

۱: د لوړ یا عالي سطحي مدیریت ۲: د منځنۍ سطحي مدیریت ۳: د ټیټي سطحي مدیریت

د لوړییا عالي سطحي مدیریت Top Level management

۱: ستراتیژیک پلان ۲: پلانونو تنظیمول ۳: پالیسي جوړه ده ۴: تصمیم ګیري کوي ۵: د سرمایه ګذارییادپانګي اچوني واک لري

د منځني سطحي مدیریت Midle level managemet

۱: پرسونل کنترول کوي، ۲: استخدام کوي ۳: د کارکوونکو په سطحه پلانونه جوړوي ۴: په تجارتي بخش /سکتور تجاتي کې اعلان ترسره کوي

د ټیټي سطحي مدیریت Lover level management

۱: لنډ مهالي پلانونه جوړول ۲: روزمره عملیاتي کارونه کول ۳: د وظایفو لایحي جوړول ۴: د کارګرو سره روابط ساتل

د یو ښه مدیر ځانګړتیاوي

۱: د اړیکو لوړ مهارتونه ولري ۲: په ټکنالوژي پوهه وي ۳: په ایمانداري او روڼ والي مشري کوي ۴: په مثبت ستایلو او جواب ورکولو هڅونه ۵: د کار په ساحه کې د یو ماهر په حیث ۶: په خاموشۍ او موثره توګه منځګړیتوب کول ۷: یوګټیور او ژوندي کاري چاپیریال جوړول ۸: په خپلو کارمندانو اعتماد لرل ۹: د مدیریت ښستیزه نظریه ولري ۱۰: یوالي مراعت کوي ۱۱: درهبري مهارت ولري ۱۲: د منازعاتو د حل او فصل قابلیت ولري، ۱۳: په کارپوهه اوسي ۱۴: اداره ۱۵: فعاله اوریدل ۱۶: عامه وینا او تقریر ۱۷: کتبي ارطباتات ۱۸: متقابل احترام ۱۹: د نورو قدرداني کول

اهداف / پلان SMART

۱: مشخص ۲: اندازه کیدونکي اوسي ۳: امکان لرونکي وي ۴: مربوط وي ۵: مشخص وخت ولري

مدیر هغه څوک دي چې د خپلو کارمندانو د کړو وړو مسولیت په غاړه اخلي

ښه مدیر: هغه څوک دي چې د اداري اهداف په کم وخت کم لګښت او په موثره توګه ترسره کړي

رهبر: هغه څوک دي چې رسما د مکتوب په اساس مقرر کیږي

غیر رسمي رهبر: هغه رهبر دي چې د مکتوب په اساس نه وي او خلک د هغي د نفوذ او تاثیر لاندي وي او هغه مشري کوي

مدیریت په دوه ډوله دي په عامه توګه مدیریت او په خاصه توګه مدیریت

په عامه توګه مدیریت: د غیرو د چارو تنظیمولو او مشري برابرولو ته عام مدیریت وایي

۲: خاصه توګه مدیریت: د چارو او اموراتو د جوړوني او تنظیمولو خاصه توګه مدیریت وایي

د سوارت فرموله: Swart

د قوت او خواک نقاط Strength

د صعف او کمزوري نقاطWeakness

فرصتونه Opportunities

تهدیدونه Threats

د رهبر او مدیر تر منځ توپیرونه

مدیر	رهبر
۱ خلک تنظیموي	۱ خلکو ته الهام ورکوي
۲ خطرنه قبلوي	۲ خطر قبلوي
۳ پـه خلکـو بانـدې کـار کوي	۳ د خلکو سره کار کوي
۴ زه	۴ مونږ
۵ لاړشه	۵ تپوس کوي که دا کار داسي وکړو
۶ مدیر همیشـه لپاره امر کوي	۶ خلکـو تـه انکشـاف ورکوي
۷ مدیر خلک استعمالوي	۷ لاړشو
۸ پوهیږي چې کار څنګـه وکړي	۸ وایي کار څنګه وکړو
۹ مـدیر همیشـه لپـاره کریډیټ اخلي مدیر کالونه اصلاح کوي په نورو	۹ نوروتـه کریـډیټ ورکـوي رهبـر کـار خپلـه صحي کوي

۱ امرانه/دیکتاتوري رهبري

دا هغه ډول رهبري ده چې پدي کې هم ټول واک د رهبر سره وي مګر د خپلو خلکو سوچ او فکر ورسره ویعني د خیر او شر به فکر کې بې وي

۲ کارسیمتک/مذهبي رهبري

پدي ډول رهبری کې د رهبري بنیاد په رهبری ولاړ دي اود مذهب له وجهي خلک د خپل هیواد احترام کوي خلک د قانون څخه مذهب ته ډیر لیوالـه وي مثال خمیني په ایران کې علي جناح په پاکستان کې......

۳ دیموکراتیک/ازادانه رهبري

دا هغه دول رهبري ده چې پدي کې ټول واک د خلکو سره وي نه رهبر سره یعني د تصمیم نیولو واک د عوامو سره وي مثال پارلماني، ریاستي، جمهوري ټاکنیا انتخابات.....

۴ استبدادي رهبري Autocratic

پدي ډول رهبري کې ټول واک د رهبر سره وي د خپلو مادونینو ورسره فکر نه وي

دیکتاتوري رهبري: ټول واک د رهبر سره وي ولې د خپلو خلکو فکر ورسره وي

ازادانه رهبري: دا هغه ډول رهبري ده چې ټول واک د خلکو سره وي

مذهبي رهبري: دا هغه ډول رهبري ده چې پدي کې خلک د خپل رهبري پیروي کوي پدي کې ډیر والک د مادونینو سره وي په نسبت د رهبر

پدارنه رهبري: دا هغه ډول رهبري ده چې رهبر د خپلو مادونینو سره داسي چلند کوي لکه د زوي سره د پلار رویه

مشترکه رهبري: دا هغه ډول رهبري ده چې پدي کې ټول واک د شریکوالانو سره وي خلک او رهبر راټولیږي او تصمیم نیسي

استندادي رهبري ګټي: پریکړه زر ترزره نیول کیږي ۲ کارمندان زر زده کړه کوي۳ به اضطراري حالت کې پریکړه زر ترزره نیول کیږي

استبدادي رهبري محدودیتونه

۱ رهبر او کارمندانو اړیکو ښې نه وي۲ لاس لاندي مامورینو سره د پریکړي واک نـه وي۳ پـه لنډمهالـه توګه کامیاب وي مګر په اینده کې ستونزي پیدا کوي پراختیا په ښه توګه ترسره کیږي

اصلاحات اداري

د یوي سالمي اداري جوړول د بیاجوړوني بیا اصلاح حق اولیت ته اصلاحات اداري وایي

ملکي خدمتونه: هغه اداري او اجرایوي فعالیتونه دي چې د تعاون له مخي د هیواد په داخل کې ترسره کیږي

هدف: هغه نهایي لاسته راوړني ته وایي د کوم لپاره چط مونږ ستراتیژي مقاصد او فعالیتونه په کار اچوو

روحي بیخودي

سید عبید الله (نادر)

لکه څرنګه چې د شرابو د پرله پسي پیمانو څښل اندان بیخوده کوي

نو یو ښه شعر، ښه وینا، یا د صاحبدل وینا، د لبرانه او فیلسـوفانه وینـا، چـې د کنـایو، طعنـو اوالفـاظو د ګذارونو خیني لیري وي

نو انسان د روحي بیخودی، او معني خوا ته بیا ني او د زړه او ضمیر تیاریښ روښانه کوي

سړي ته روحي سکون او ارامتیا بخښي

تر ټولو د مخه به دا ښه وي چې انسان یو څو خبري د یو حکمـت دان انسـان څخـه واوري چـې د ښـه خبـرو پـه اوریدو سره د انسان په زړه کې روښناني پیدا کیږي

خو دا خبره باید د داسي انسـان څخـه سړي واوري چې هغه د ښه ژوري مطالعي او پوهي خاوند وي او زړه یې د معرفت پـه نور لکـه څراغ روښـانه وي او دا روښـانه خبره ده یاني تر څو چې د انسان د ذهن او ضمیر تیاري د معرفت او حکمت په نور روښانه نه نشي او انسان د تنګ نظري به لومه کې بند او د پراخ نظري حخه لیري اوسي نو د معني له درک څخه عاجز وي او همدارنګه په فلسفي او معني څخه دکو لیکنو او وینـاوو بانـدې چـې ژور فلسـفي درک غـواړي پـه هغیـې پـه عامـه اصطلاح نه سر خلاصیږي او نه پري پوهیدلاي شي

سلام دي راغي ته رانه غلي

چلوونکي............ ډاکټر سمیع الله (خاکسار)

زه محمد سنځر د ننګرهار پوهنتون د طب پوهنځي څخـه لیـک درلیـږم د سـتوري مجلـي قـدرمني اداري کارکوونکو ته سلامونه وړاندي کوم خوښ یم چې په دومره ستونزو کط بیا هم ادبي خپروني مخ تـه وړي ملګري راسره دي حسیب الله، اکرام الله، مطیع الل، مصطفي د ستوري مجلي مینوالو ته دا څو ټپي ډالي کوم

ښکلي دي قدر د بدرنګو وکړي
چې بدرنګ نه وي ښکلي چاپیژندل
مسافري دي ډیره وکړه
کلي ته راشه چې ډاډه درباندې یمه
د محصلي ژوندونه تیر به شي خو هیر به نشي
ستا هر پرهر مي په زخمي زخمي زړګي کې پروت دي

زه محمد معراج د کابل ولایت د باغ ریس (قلعه غبي) څخـه لیـک درلیـږم د سـتوري مجلـي کـارکوونکو پـه خاص ډول خاکسـار صیب تـه سلامونه او نیکي هیلي وړاندي کوم ملګري راسره دي هلال، شفیع الله چط دا دوه ټپي د ستوري مجلي مینوالو ته ډالي کوم

سترګو کې سترګو ته ځاي راکړه
سترګي مي ستا د سترګو ډیري وږدي دینه

آ

زه حسیب الله د ننګرهار ولایت د بډ ر څخه لیک درلیږم د سـتوري مجلـي درنـو کـارکوونکو تـه سـلامونه او احترامات وړاندي کوم او د ستوري مجلي اداري څخه مننه کوم چې د پښتني ټولني غړ ني ژوندي ساتلي خاکسار صیب ته به ډالي وي

ورځ شوله تیره مازدیګر شو
نصیب مي نه شول ستا د سترګو دیدنونه
رنګ به مي ولي نه توریږي
څما له سترګو اشنا وړي دي خوبونه

شـاهد الله حسـرت یـم د ننګرهـار پوهنتـون د کمپیـوتر سـاینس پـوهنځي څخـه لیـک درلیـږم دستوري مجلي درنو کـارکوونکو تـه سلامونه او نیکي هیلي وړاندي کوم ټولو لوستونکو ته به ډالي وي

خاکساره سوال به درته وکړم
د ملنګانو خلکو نشر کړه لیکونه

دستوري مجلي اداره ستاسي سلامونو ته علیم سلام وائي او له تاسي څخه هیله کوم چې له مونږ سره خپلي قلمي همکاري جاري وساتي او لـه دعاګانو څخه مو هیر نه کړي درنو لوستونکو راتلونکي ګني ته هغه ټپي راوستوي چې مسافري پکښیاده شوي وي

مننه

اداره

د خاص کنړ د ډاکټر کبیر ستوري لیسي تاریخچه

لیکونکي: شیر ملنګ (حقیار) اخندزاده

د ډاکټر کبیـر سـتوري لیسـه پـه کـال (۱۳۱۵) لمړیز کال کې تاسیس شوي ده چې په کال ۱۳۵۲ کې لومړي دوره د دولسم ټولګي څخه فـارغ شویده. چې سږکال ۱۳۹۶ ښوونیز کـال چـې (۲) دوه میاشـتي وروسـته فـارغیږي دغـه دوره ( ) دوره ده فعـلاً د ډاکټر کبیـر سـتوري لیسـه (۲۵۰۰) شـاګردان او (۴۰) تنـه ښـوونکي (۱۰) تنـه ملازمین دوه تنه مامورین او یو تحویلدار لري دا لیسـه چې دري تعمیرونـه لري لمړي تعمیر چې غټ او واړه (۱۲) اطاقونه لري چې (۵) خوني او یو وړه خونه د لیسـي په واک کې دي (۶) خوني د پوهنې امریت پـه واک کې دي چې هغوي خپل تعمیر نه لري

دوهم تعمیر چې ټولي لس (۱۰) خوني لري چې یوه تحویلخانه او (۹) ئي تدریسي خوني دي

دریم تعمیر ئي غټي وړي لس (۱۲) خوني لري (۸) خوني ئي د تدریس لپاره او نوري (۴) ئي د اداري او لابراتوار لپاره ځانګړي شوي دي د کبیر ستوري لیسـه ټول (۴۹) څـانګي لـري چـې د متوسـطي او لیسـي دوري (۲۵) څانګي د سهار لخوا او (۲۴) څانګي د اصول صنفي او ابتدائیه دوري د ماسپخین لخوا زده کړي کوي. دواړه دوري په یوه وخت په تعمیر کې نه ځایږي څکه ټول تدریسي اطاقونه (۲۲) او څانګي (۴۹) دي سهار لخوا هم څلور څانګي دریلسمان او څلور څانګي د ماسپخین لخوا څلورم ټولګي د شین اسمان لاندې زده کړي کوي. د ډاکټر کبیر ستوري لیسه چې په ټول افغانستان کې ښـه نـوم درلـوده او د کـانکور د لاري هرکـال زیـات شاګردان ښه پوهنځیو ته کامیابه کیدل خو یو نیم کال مخکې د لیسي تکړه او مجرب امر الحاج عبدالغني تقاعد شو چې د ځیني اشخاصوپه توسط یو شخص مسـلم چـې کـوم رسـمي مسـولیت ئـي نـه درلـوده د سرپرست په توګه راوستوه چې د ده په راتګ سره د لیسـي د امریت پـه سر کش مکش زور واخیسـت او د لیسي پخواني نوم د ټکنیشو چې یو نیم کال د لیسیه سرنوشت لوبي وشوي ي د دري تنو لخوا اوس هم دغوه روانه ده او لیسي سرنوشت معلوم نه دي دا چې د ولس په مشهوره دوه میاشتي مخکې د پوهنې د نظارت یو تن غړي شیر ملنګ (حقیار) اخندزاده ورتـه د سرپرست امر په توګه راغلي دي د لیسي نظم برابر شوي دي او ولسونه هم تري راضي دي خو لیسـه رسمي امر تـه ضرورت لري د دولت څخه د ولس غوښتنه داده چې زر تر زره د ازادي سیالي د لاري ازموینه واخلي او دغه مشـکل حـل کـړي او دغـه دري تنـه چـې معـارف خپـل ملکیت ګني د صحني حخه بهر کړي او یو بې طرفه با تجربه شخص دي صحني ته راولي

د لیسي ستونزي

د کبیر ستوري لیسه د اتلس نیم جریبه ځمکه لري چې دري واړه تعمیرونه ئي خواره واره پراته دي تر څو ټول دري واړه تعمیرونه یوځاي او د لیسي حفاظت وشي نو د احاطي دیـوال تـه ډیـر اشـد ضـرورت دي د پـوهنې وزارت دي د دي لیسـي د احـاطي دیـوال پـه جوړولـو باندې د مهربانی لـه مخـي اقـدام وکـړي د دي لیسـي منځني تعمیر د سیلاب د سخت ګواښ سره مخامخ دي که چیري سـیلاب راشـي تعمیـر وړي او تشـنابونه هـم خـراب دي د ټولـو شـاګردانو لپـاره بسـنه نـه کـوي تشنابونو ته هم اشد ضرورت لري او ځاګاني ئي هم خرابي شوي دي ترمیم ته ئي اړتیا ده

که دغه پورته ستونزو ته په خپل وخت لاس رسي وشي نو له کبیر ستوري لیسي په بیرته راپاڅیدو کې به ګام اخستل شوي وي د اړونده مراجعو د توجع په هیله

ټکنالوژي

د موبائیل حکومتداري او افغانستان

لیکنه: سافت ویر انجینر
کریم بیدار (یوسفزي)

که د ژوند او وخت ته په ژور نظر وکتل شي نو واقعاً دا وخت د ټکنالوژي دي او ټول خلک ددي ټکنالوژي محتاجه دي نن ورځ ټوله دنیا په ټکنالوژي باندې تکیه لري دا څکه چې د امریکا نه تر واخله اروپا او د اروپا نه واخله تر اسیا پورې د نوي ټکنالوژي په بیابیلو اشکالو استفعاده روانه ده له همدغي ټکنالوژي کله مونږ د کمپیوټري په شکل او کله د تلویزون په شکل او کله د موبائل او نورپه توګه تري استفغاده کوو متاسفانه افغانستان په دي وخت کې هم د ټکنالوژي په منده کې ډیر وروسته پاتي او لا تراوسه هم په ټکنالوژي کې د پرمختک څه اثار نه ښکاري څکه چې په ټکنالوژي کې چې کوم کارونه نړې پنځوس کاله مخکي کړي وي هغه مونږ اوس کوو ددي نه بغیر هغه افغانان چې څوک په خارج یعني په اروپا یا امریکا او نورو هیوادونو کې ژوند کوي هغوي هم د ټکنالوژي په ځغل کې څه خاص برخه نده اخیستي ددي یو مثال دادي چې د ګوګل نه واخله تر مایکروسافټ پورې ټول د نورو هیوادونو خلک دي تر اوسه پورې کوم افغان را څرګند شوي او خلیدلي نه دي افغانستان کې د وسایلو هیڅ کمښت نشته خو متاسفانه ددي وسایلو نه مونږه تراوسه پورې څه سمه ګټه وانه خیسته څکه خو مونږ په ټکنالوژي کې ډیر وروسته پاتي یو دا خبره هم غلطه ده

چې ځیني خلک وایي مونږ غریب او جنګ ځپلي وګړي یو دا خبر د قناعت وړ څکه نده چې په نړي کې ډیر داسي هیوادونه شته چې ښه ډیر جنګ په کې شوي دي خو هغوي حوصله ونه بیلله او د پرمختګ په لور روان وو یو مثال به زه د چین او جاپان هیوادونه ورکړم او هغه داسي چې یو وخت په چین ټول چرسیان او شرابیان وو او د پرمختګ نه ډیر پاتي خلک وو خو بیا د هغه وخت صدراعظم د پرمختګ په لور قدم کیښود او ټول چرسیان او شرابیان راوستل او نن تاسي چین لیدلي شي چې د دنیا دویم یا دریم هیواد دي ، همداش ان د جاپان په هیورشیمیا ښار باندې امریکاي ایټم بم استعمال کړې وؤ چې دهغي له کله د جاپان په هغه ښار کې ۵۰ کالو پورې چا ژوند و نشو کړې خو ددې سره هم جاپان پرمختګ په لور روان دي او نن د ټکنالوژي په لحاظه د دنیا په اغیز من هیوادونو کې شمیرل کیږي دا ټول مثالونه د دي خبري څرګندونه کوي چې مونږه هم د پورته هیوادنو نه څه زده کړو او خپل قدم د سرلوړي او پرمختګ په لور واخلو مونږ نه اوس هم وخت ندي تیر شوي او که وغوارو نو همدي غریبي کې مونږه ډیر څه لاس ته راوړي شو . یو څو مهم او ځانګړي معلومات په لادي توګه وړاندي کول غوارم چې کومو ته

افغانستان ډیره سخته اړتیا لري او که چرته په افغانستان کې تطبیق شي نو افغانستان به په تکنالوژي کې د نړې د سترو هیوادونو سره سیالي وکړاي شي څکه چې هر هغه هیواد چې اقتصاد ئې ښه وي په هغه کې د ټکنالوژي 50٪ ونډه وي

د موبائل حکومتداري

د موبائیل حکومتداري نه مرام دا دي چې مونږه باید په افغانستان کې موبائل سافت ویرونو جوړولو رواج عام کړو هغه څکه چې په دي وخت کې 70-90 فیصده خلک په نړی کې د موبائل نه استفاده کوي چې د کمپیوټر په نسبت یې استعمال ساده او اسان دي که مونږه د ایپل (Apple) او یا د اندوراید (Andorid) مثال واخلو نو نن صبا ټوله دنیا دي دوه ډوله موبایل ټکنالوژیو نیولي ده او د امریکي هیواد نیم عاید هم د ددي ټکنالوژي نه راځي نو لازمه ده چې په افغانستان کې هم د موبایل حکومتداري لپاره برنامي جوړي شي څکه چې موبایل حکومتدار مانا دا ده چې دولت داسي موبایل سافت ویرونه جوړ کړي چې د هغي په وسیله د افغانستان د خلکو مرسته وکړي شي او ورسره دولت د ولس سره اړیکي هم ونیولي شي چې د هغو ستونزي واوري او یو حل لاره ورته پیدا کړي شي

یو څو مثالونه د موبایل حکومتداري په هکله لاندې ورکړل شوي دي

1. موبایل کانکور امتحان نتایج د افغانستان دولت لخوا مونږه یو داسي ساف ویر موبایل لپاره جوړولو شو چې د هغي د لاري دولت پوهنتونونه او مکتبونه د کانکور امتحان نتایج د موبایل اس ام اس (SMS) د لاري ټول شاګردانو ته لیږلي شي

2. د زراعت او دهقاني په هکله معلومات د افغانستان دولت لخوا مونږ داسي یو سافت ویر هم جوړلي شو چې د هغي په وسیله د افغانستان دولت د ټولو ولایتونو دهقانانو ته د بیلا بیلو میوو او فصلونو کرلو چل او تخنیکونه وښاي همدا شان ډیر داسي موبایل سافت ویرونه د افغانستان دولت د موبائل حکومتداري لاندې جوړولي شي چې په هغه کې دولت مستقیم د ولس سره مخامخ کیږي او د ولس ستونزي حلوي په پاي کې زه د افغانستان د مخابراتو او تکنالوژۍ د وزارت څخه هیله کوم چې زمونږ ځوانانو ته د دغه سافت ویرونو یا پروګرامونو زمینه برابره کړي تر څو ځوانان وکولاي شي چې خپل استعداد په کار واچوي او د تکنالوژي په دي تیز رفتاره ځغل کې د ولس ستونزو ته د حل مناسبي لاري چاري پیدا کړي

پاي

شونتۍ

لیکنه امروز خان (صافي)

کونړ د هیواد په ختیځ کې لري پروت ولایت دي چې په غرونو کې ډول ډول ونې او میوي شته دي تر ټولو قیمتي او پیژندل شوي وني یې د نښتر دي یادي وني ډیر ډولونه لري چې یو ډول یې د غوړ نښتر په نامه یادیږي خلک تري یو ډول لرګي پرې کوي چې شونتۍ ورته ویل کیږي

څوک یې پهلوزي بولي فارسي ژبي یې د چراغ چوب په نامه یادوي، د کونړ او د لري پښتونخوا خلک یې د شونتي په نامه پیژني

په پخوانیو وختونو کې چې نه بریښنا وه او نه هم د کورونو د روښانولو لپاره نور توکي موجود و، خلکو به له همدغه شونتۍ نه د کورونو د رڼولو له پاره ګټه اخیسته

زمونږ تنګیالیو مشرانو او ځوانانو له هیواد نه د دفاغ په لار کې اوړدي او ستونزمني لاري د همدې شونتۍ په واسطه رڼې کړې دي د شونتۍ په واسطه یې چیغې کولي او یو بل به د خبرول، خلکو به په جوماتونو او کورونو کې د څښتن تعالي عبادت د شونتۍ په رڼا کې ترسره کولو زمونږ میندو به خپل تنکي ګلالي او نازولي کوچنیان په تورو شپو کې د دې شونتۍ رڼا ته ویده کول، شاهو او ناوې به د واده شپه د راز او نیاز په خوږو

کیسو د دې شونتۍ رښکلي رڼا ته سبا کوله لنډه دا چې په تیرو وختونو کې شونتۍ د رڼا، خوشۍ او د لارموندنې یوازینۍ خواخوږې وسیله وه

دا چې شونتۍ له دومره ځانګړتیاو نه برخمنه ده د پښتو ادب په پراخه لمن کې هم له یاده نه ده ویستل شوې لکه چې یوه لنډۍ کې خپلې معشوقې ته وایي

راځه چې دواړه وطن پریږدو
شونتۍ راواخله چې پرې لار معلوموونه

ښاغلي ابراهیم همکار په یوه هایکو کې د شونتۍ یادونه داسې کوي

د یو مظلوم نهیلیو اوښکه
لکه شونتۍ د اور له تاوه وتې
زما د زړه په لمبو وڅڅیده

تکړه او پیژندل شوي شاعر شفیق الله شاداب د ښآر له زیاتو او تیزو رڼاګانو نه تنګ شوي دي شونتۍ په لاس خپلو غرونو کې ګرځي او وایي

سمڅ په سمڅ لټون به مې رنګ رواړي اخر یو به شو
ورک رانه یاران دي د سپوږمۍ په رڼا ګرځمه
سترګي مې بریښنیږي ښاریه له مانه پاتي ده
زه په خپلو غرو کې د شونتۍ په رڼا ګرځمه

تکړه لیکوال او سپین ږیري شاعر اروابښاد عبدالهادي خلیلزي همت له لاسه نه ورکوي په کړلیچونو او اغزنو لارو کې د شونتۍ په رڼا ځان خپلې موخې ته رسوي وایي

خپله شونتۍ رڼا کوم د وخت کاروان سره ځم
همت مې لوړ دي دار مې نشته هر توپان سره ځم
که لار اغزنه لړلیچ لري تیاري دي په کي
شونتۍ په لاس کې بله وړم د خپل ارمان سره ځم

ځوان شاعر منقاد دلیل په خپلې معشوقې پښې ځواني د شونتۍ په څیر لوګي کوي وایي

لوګي، لوګي مې کړه ځواني لکه شونتي درپسي
به مزلونو مې کړي واړي پښې پولي درپسي
نامرده اوس مې هم له مینې نه انکار کوي ته
خداي به دي ورک کړي که خوره مې کړه ځولۍ
درپسي

یو بل شاعر وایي
بلا رڼا او بریښناګاني دلته شته دي اوس هم
خو د کور کلي د شونتۍ غوندي ځلا نه لري
همدا راز په پښتو متلونو کې هم شونتۍ له یاده نه ده غورځول شوي لکه چې وایي

(څه شونتۍ پسې رڼا کوي) ماد لنډون په موخه په همدغه څو بیلګو بسنه وکړه کیداي شي په دې اړه ډیر نورې لنډۍ او متلونه هم ویل شوي وي
په درنښت

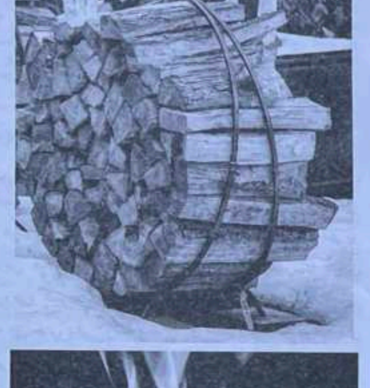

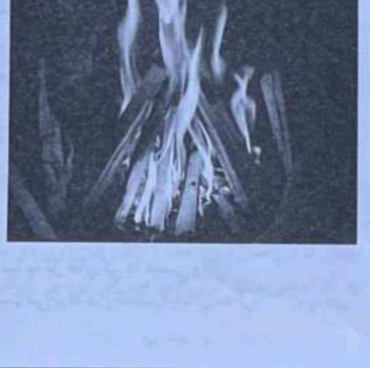

افغانستان او د ستر احمد شاه پنځه ویشت کلن سلطنت

عزیز احمد (خوارمل)

(توره، میړانه، سربښندنه، زړورتوب، استقلال، آزادي، واکداري، امپراطوري او لوی افغانستان)

دا لیکنه د افغانستان د نامتو او پیاوړیو ملي شخصیتونو د یادوني په ویاړ د (ستر خوشحال بابا، عبدالرحمان بابا، احمدشاه بابا او امیرامان الله خان غازي) او د دوي و دښمنانو ته یې وړاندي کوم، کوم چي یوشمیر معلوم الحاله محدود کسان دي چي پدي وروستیو شپو او ورځو کښې د انټرنیتي ویب سایټونو او د پالټاک «PAL TLAK» د انټرنیتي پروګرام له طریقه په بیځایه، غیر انساني او په نامعقولو او بي بنسټه لیکنو، تبلیغاتو او چرندیاتو بې لاس پوري کړیدي، نو ما هم د هغه هیوادني احساس پر بنسټ مي دغه لیکنه اړین او ضروري وبلل ترڅو ودې بې مسؤولیته د تاریخ نه ناخبره کسانو ته یو غابښ ماتونکي ځواب وي او دغه کرغېړني څېري هرومرو هیر بې نکړي چي ددي تاټوبي د اصیلو بچیانو په وړاندي ډېر درانه دندي او مسؤلیتونه پراته دي چې یو هم د خپلو مشرانو او د دوي ویاړونه چي د افغاني ټولني و هر باشرفه انسان ته یو ستر او لوی ملي میراث دي په زړه ورتوپ او میړانه سره بیا هم هر اصیل بچي بې په ځان تیریدني او سرښندوني سره ورنه دفاع او ساتنه کوي نه کم اصل انسان بې خکه زموږ پخواني خلکو، مشرانو او نیکونو ویلي دي چي اصل خطا نه لري، کم اصل وفا نه لري، نو ستر خوشحال بابا وایي:

لا تر اوسه یې ماغزه په قرار نه دي *** چا چي زما سره وهلي سر په سنګ دي

او بیا په بل ځاي کي دا هیسي وایي:

تیټ مي بوله غورځنګ راباندي مه کړه *** زه په دي

[illegible]

او همدا رنګه ستر رحمان بابا وایي:

که څوک تله د انصاف په لاس کي درکړي *** خپل تو تو او د بل آس به برابر کړي

ډېرو ګرانو لوستونکو: پیښ لیک یا تاریخ تل د برم او پرتمین ژوندانه پر لوري د انساني ټولنو د سړو او تودو هڅو او زیار ایستلو زیږدنه پایله ده.

په هره ټولنه کښې انساني پرګني د ژوندانه په بهیر کي د پیښ لیک (تاریخ) د خوځنده څواک په توګه خان څرګندوي او خپلي تجربي، پوهه او بریاوي له خپلو تکرونو، تیروتنو او ماتیو سره د همدي پیښ لیک (تاریخ) د لاري و خپلو راتلوونکو نسلونو ته د ډېرو ارزښتمنو کرونو او نښو په ډول یادګار پریږدي چي دغه ستر پاته سوي میراث په سمه توګه د راتلوونکي ژوندانه په ټاکلو کي ګټه څېني واخلي، پیښ لیک (تاریخ) د ټولنیز پرمختګ د پرمختللو د بهیر هنداره هم ګڼلاي سو.

که د ستر افغان ملت د ټولو پتمنو ملیتونو د میړنیو اولسونو د تورو، سرښندونو او د بریالیتوبونو پیښ لیک (تاریخ) ته ځیر سو او یوځل بیا د خپلو پلرونو، نیکونو و ویاړونو، و مبارزي او و سرښندونو ته په ژوره توګه پام ور واړه وو او د یو افغان انسان او د خپل هیواد د یو اصلي اوسیدونکي په ډول توجو وکړو نو دا راته څرګندېږي چي زموږ د ګران هیواد غیرتمن، زړه ور او تورزن اولسونه تل د ژوندانه په بیلا بیلو ټولنیز، سیاسي، اقتصادي او فرهنګي او د نورو چارو په ډګرونو کي د سیالانو سره ډېر په کلک او متین هوډ سره سیال وو او په ستر دریخ سره ویلي سم چي همداسي سیال به وي او سیال به پاته سي، نو دا په برښده او ښکاره توګه سره ویلي سو چي زموږ د ملي پیښ لیک (ملي تاریخ) پر هسک داهیسي ګڼ شمیر خلانده ستوري ځلیږي لکه دا پورتني مشران او ډېر شمیر نور یې چي مایې نومان ندي لیکلي د ګران هیواد د پیښ لیک (تاریخ) په زرینو پاڼو کښې لیکل سوي دي هریو یې په خپل وار سره د تورتمونو او د تیاریو زړه یې ور څیرلي او د ستر افغان اولس (ټولو ورونو ملیتونو) په ملتیایې د سیاسي ژوندانه لاره یې د ورکیدو څخه ژغورلي دي

څو په دغه لار کي باتور، تورزن، هوډمن، پتمن، غیرتمن او د افغانانو د سترو اولسونو لوی بابا خداي بخښلي ښاغلي احمدشاه ابدالي وو چي زموږ د تاریخي او سرلوړي هیواد د برم او ویاړ هغه روښانه او ځلانده لمر دي چي په خپل زرینو وړانګو سره یې د ستر افغان اولس زړونه یې تازه، غښتلي او تاوده کړي، احمدشاه بابا ددي تاریخي ټاټوبي د اصلي اوسیدونکو هغه ستر ملي مشر او بین المللي څیره ده چې دده د شخصیت او مشرتابه دري عمده اصلونه لکه «پوهه، مینه، او بلهاري» یې د سیاسي ژوندانه ستري ځانګړتیاوي وي، خکه احمدشاه بابا ته خپل سرسپارلي اولس ډېر ګران وو او هغه وخپل اولس ته د معنوي پلار غوندي ښکاریده او د زړه د کومي یې دده درناوي کاوه او همدا اوس هم د هیواد اصیل بچیان، شریف او غیرتمن اوسیدونکي یې په ډېره مینه او درنښت سره درناوي کوي او د هیواد د خلکو ستر بابا د ملي یووالي او د ملي ترون سمبول بولي، ملي اتل یې ګڼي او ستر غازي، نامتو او پیاوړي افغان یې پیژني داحمدشاه بابا په هکله کورنیو او بهرنیو پیښ لیک لیکوونکي، تاریخ لیکوونکي پوهانو څیړونکو او محقیقنو ډېر شمیر کتابونه یې لیکلي دي، چي هر یو یې پرخپل ځاي ځانګري ارزښت لري په همدي ډول د پیښ لیک لیکوونکو (تاریخ لیکوونکو) له خولي او د پاته سوي قلمي اثارو پر بنسټ باندي د هندوستان پیاوړي تاریخ لیکوونکي داکتر ګنداسنګ داهیسي لیکلي او ویلي یې دي «د ډېرو زیار ګاللو په نتیجه کښې د احمدشاه ابدالي تاریخ دومره د تاریخ د مینه والو پام ور اړولي چي د حقیقت په پلوشو کي د احمدشاه د شخصیت ټول بعدونه، افغانیت، پتمني، زړه ورتیا، توره، علم، عدالت او... نور په سمه توګه لیدلاي سي»، میرغلام محمد غبار په خپل کتاب «افغانستان در مسیر تاریخ» کي دا هیسي لیکلي دي: «احمدشاه زړه ور، مهربانه سړي او د ستري عاطفي خاوند وو پر خوارو، بې واکو، او کمزورو خلکو باندي یې زړه سوي کاوه سرغړونکي یې بخښل او د څواکمنو ظالمانو کلک او بې داره دښمن وو پر مذهبي او دیني مسایلو پلویتوب سربیره یې د ملي مسایلو پلویتوب یې د کړنو په سرلیک کي قرار درلود سره ددي چي په ملت کي و خلکو ته ډېر ورنیږدي وو او لکه د پلار په شان د دوي سره څواخوږي وو، څو و بهیرنیو دښمنانو او ظالمانو ته جګړه کوونکي او پر غزګر څواک ښکاریدي، احمدشاه میړه او حقوق پوه سړي وو، د هیچا د ښیګني غبرګون یې نه هیراوه، ډار، لوبې او وړه سترګي یې نه کوله، د احمدشاه تګ لاره ټینګه، هوډمنه او نه ماتیدونکي وه، د ژوندانه په بیلابیلو پړاونو کي یې ټیټوالي، لوړوالي، بند، خپلواکي، کشرتوب او مشرتوب یې ولیدل، د ستر افغان ملت پیښلیک پوهانو (تاریخ پوهانو) احمدشاه ستایلي دي او د دي ټاټوبي اصیل بچیان (ټول افغانان) احمد شاه د اولیا الله د ډلي ګڼلي او د دغه پاچا د ښو اخلاقو ښکارندویې کوي او دده د ستر ومانیزو او ویاړونو څخه شمیرل کیږي» «مولف او ویونکي غلام محمد غبار»

احمدشاه بابا زموږ په تاریخ کي د اوسني افغانستان بنسټ ایښودونکي او د افغانستان د خلکو د برم، پرتم او د یو ګډ هیواد او د یو اولسواک دولت جوړوونکي په توګه و هر با شرفه، با عزته، با وقهاره او با ناموسه افغان ته لوړ مقام لري. هغه د زمان خان زوي دي چي په ابدالیانو پوري ترلي دي مور یې بي بي زرغونه

نومیده د هغه پلار د ده د زیږیدو د کال، مخکي د ده نه چي دي وزیږیدي مړ شو

یو شمیر تاریخ لیکوونکو او لیکوالو د پښتنو د نسب او شجري پوهني په اړه لیکي، او د احمدشاه بابا د نسب او شجري په هکله وایي هغه د زمان زوي، د دولت زوي د سرمست زوي، د شیرخان زوي، د خواجه خضر زوي، د سدوزوي، د عمرو زوي، د معروف زوي، د بهول زوي، د کاني زوي، د بامي زوي، د حبیب زوي، د پوپ زوي، د زیرک زوي، د عیسي زوي، د ابدال زوي، د ترین زوي، د ښرخبون زوي، د سړبن زوي، د قیس عبدالرشید زوي دي، چي دا وروستي «قیس عبدالرشید»، د حضرت محمد (ص) هم مهالي بولي چي په حجاز کي یې د اسلام دین ومانه او دا اوسني میلیونونه پښتانه یې له کهوله دي او په همدي ډول قیس عبدالرشید، پلار پر پلار شمیري او پر شپږدیرشم (۳۴) پلار هغه ملک ساول ته رسوي او په دي هکله د «خورشید جهان» تاریخ د شیرمحمدخان ګندا پوري لیکنه «۱۸۹۴»م کال د لاهور چاپ کتلي شي

احمد په (۱۷۲۲ میلادي) کال په هرات کي وزیږیده. څو کله چي د احمد د پلار سیال محمدخان د هرات د حکمران په توګه مقرر شو مور یې دي ته اړ شوه چي فراه ته کډه وکړي او روسته قندهار ته کډه سوه او هلته د شاه حسین هوتکي له خوا بندیان سول. کله چي په (۱۷۳۸) کال کي نادر افشار قندهار ونیو دا کورنۍ یې مازندران ته تبعید کړ، ذوالفقار د احمد مشر ورور یې مسموم او وواژه. پدي وخت کي چي احمد خان شل کلن وه نادر افشار هغه پخپل لښکر کي د افسر په توګه مقرر کړ او کله یې چي د هغه نظامي لیاقت او پوهه یې ولید هغه ته یې د افغان ابدالیو او ازبکو جنګیالیو قوماندانی ورکړ. کله چي نادر افشار د هغه د ګارد د قوماندان له خوا و وژل شو او په لښکر کي یې ګډوډي راغله نورمحمد خان او احمدخان د افغان جنګیالیو په مرسته یې چاته اجازه ورنکړ چي د نادر پر حرم او پرکورنۍ باندي تیري و شي چي ددې غوره کار له امله احمدخان په خپلو خلکو کي ډېر د اتوریتي او د کریډټ خاوند وګرځیدي. او پدي وخت کي نورمحمد خان چي د (میر افغان په نامه مشهور وه) د احمدخان سره یو ځاي د خپلو عسکرو سره ګډ د قندهار په لور و خوځیدل او هلته یې د ابدالیو، ازبکو، تاجکو، بلوڅو، غلجیو او هزاره ګانو د مشرانو او خانانو په ګډون د (شیرسرخ په مزار) کي جرګه جوړه کړه تر څو یو داسي مشر وټاکي چي هیواد د پردیو د اسارت او ملوک الطوایفی نه خلاص کړي او دي خپلواک هیواد بنسټ کښیږدي جرګي نه ورځي دوام وکړ خو پدي و نه توانیده چي څوک وټاکي څکه هر خان او هر مشر غوښتل چي هغه ددي هیواد د لارښود ځاي ونیسي یوازي په جرګه کي ځوان احمد خان څه نه ویل او د پادشاهی خوبونه یې نه لیدل، بالاخره جرګه په دي سلا شو چي یو روحاني او صوفي چي د قندهار په هیڅ کوم قوم او ټبر پوري یې اړه یې نه درلود او هلته دیره وو، جرګي و دي سړي ته یې دا صلاحیت ورکړي چي هر څوک هغه تائید کړي او و یې ټاکي ټول به هغه د هیواد د مشر په صفت مني او بیعت به ورکوي صابر شاه کابلي د غنمو یو وږي د ځوان احمد خان پر خولی یې وتومبل او په دي توګه د جرګي ټولو ګډون کوونکي ځوان احمدخان یې د خپل د مشر په توګه وټاکلل.

احمد خان چي د هیواد د مشرتابه مسئوولیت یې تر لاسه کړ د میرویس هوتکي د هغې طرحې د پلي کولو په خاطر یې متې را ونغښتي کوم چي د یوخپلواک او غښتلي هیواد زیري یې ورکاوه چي دا کار یې د څلورو کالو په موده کښې یې په بري سره ترسره کړ او هیواد یې د خپلو طبیعي پولو خاوند کړ. هغه نه یوازي تر لاسه تللي خاوره یې بیرته تر لاسه کړ بلکي هندوستان او ایران ته یې هم د واک ساحه پراخه کړل. ابدالي احمد خان لس پوځي سفرونه کړي چي هیځکله هم د جګړي د ډګر څخه ندي تښتیدلي چي ډیر مشهوره جګړه یې د پاني پټ جګړه ده. هغه نه یوازي یو مبارز، وتلي قوماندان، د دولت مشر وو بلکي یو شاعر او ادیب هم وو د ده د اشعارو دیوان په (۱۳۱۹) لمریز هجري کال کي د مرحوم عبدالحي حبیبي له خوا چاپ سو چي دوه زره (۲۵۰۰) بیتونه لري چي شعرونه یې تصوفي، حماسي، عشقي او اخلاقي دي او اکثرا یې غزل، رباعي، قطعه، مخمس او مربع ویلي دي. د ده د وخت دولتي نشان (دوه څوکي توره، د غنمو وږي، ستوري) وو د احمد شاه ابدالي په مهر کي چي طاووسي شکل یې درلود دا هیسي یوه جمله لیکل سوي وو «الحکم اله یا فتاح احمد شاه دران»، احمد شاه په سیاست کي د اسلامي وروړګلوی، نرمی او دوستی» تګ لاره لرله د همدي زرینو اصولو پر بنسټ یې هیڅکله پخپل مسلمان ورور توره نه ایستله، که کوم والي یا حکمران بغاوت کاوه د هغې د ټکهولو وروسته یې بیا هم هغه عفوه کاوه او په پخوانی دنده یې مقرروراوه، د هند د مسلمانانو په غوښتنه یې پر هندوستان یې یرغل وکړ تر څو هغوي د نورو د ظلم او ناروا وو څخه وژغوري او هغوي وکولاي سي هلته بیا د بابرو واکمني ټینګه کړي چي له بده مرغه هغوي دا کار تر سره نشواي کړای. هغه کوم کار چي د سولي له لارې کیده د زور کارولو ته یې لاس نه اچولو.

احمد شاه بابا د یوه سپیځلي مسلمان او ربښتیني افغان په څیر د دي هیواد اوسیدونکي خپل ورونه ګڼل او په دولتي چارو کي یې هغوي ته د هغوي د لیاقت او وفاداری پر بنسټ برابره ونډه ورکوله، د خلکو سره یې ښه چلند درلود او هیڅکله یې تاج نه پر سر کول د دي خصوصیتونو له کبله خلکو هغه ته پلار او غازي ویل او وروسته له مرګه یې د بابا لقب ورکړ. احمدشاه بابا په افغانستان کي اداري، لښکري، مالي او مدني جوړښتونه منځته راوړل، وزیران یې وټاکل، منظم پوځ یې جوړ کړ چي د یو لکو په شاه او خواکي چي پلي، سواره او توپچي ټولګي یې درلودل. هغه داسي پاچا وو چي د هیواد په جنوبي سیمو کي بیله دي چي څوک مقاومت وکړي هغه یې د مشر په توګه ومانه او د خیبر د درې څخه بیله کومي ستونزې تیر شو چي دا یوه یې ساري پیښنه په تاریخ کي ثبت شویدي. هغه د قندهار د ښار، تاشقرغان حیدر آباد او د کابل د پخواني دیوال بیا جوړونه پیل کړ د باروتو، وسلو او مسکوکاتو صنعت یې په پښو ودراوه.

احمدشاه بابا د۱۷۷۲ کال د جون په میاشت کي د پنځوسو کلنو په عمر د قندهار په ښار کي مړ سو او د قندهار په ښار کي خاورو ته وسپارل سو احمدشاه بابا د اتو «۸» زامنو پلار وو او د زامنو نومان یې په لاندي ډول وو (سلیمان، تیمور، شهاب، سنجر، یزدان بخش، سکندر، داراب، پرویز) احمدشاه خپل دوهم زوي تیمور یې چي هغه یې د سلیمان په پرتله غوره او هوشیار ګاڼه ددود او دستور خلاف د ولیعهد په توګه نومولي وه چي د ده وروسته پاچا شو د احمدشاه بابا د پاچاهی، واک او قدرت چینه پخپله د افغانستان خاوره او د افغانستان خلک وو څکه نو که د پاني پټ د فتحې او د ډهلي له نیولو سره یې د خپلي پاچاهی او قدرت مرکز پری ایښي واي، خپل انساني، فکري او اداري قواوې یې د هند په ارت هیواد کي ځاي پر ځاي کړي واي ممکنه وه چي د ده هیواد افغانستان د پاچاهی د مرکزیت له نعمته یې برخې پاتې سوي واي او د ده کهول به هم د هغو نورو هندي شویو افغاني کهولونو په برخلیک اخته سوي واي چي بیخي له منځه تللي دي. د ده دا درایت، مینه او میړانه وو چي خپل هیوادیې د اداري سیاسي مرکز وګرځاوه او ټن دي ددې هیواد د اوسیدونکو په زړونو کي ځاي لري او د تل لپاره به د ده نوم په ویاړ سره اخلي او درناوي به یې کوي

یو شمیر مطالب اخیستل سویدي

په درنښت

دپښتوژبي لومړي شاعر اميرکروړ سوري لنډه پيژندګلو

اميـر کـروړ سـوري داميـر فـولاد سـوري زوي وو. اميـر فـولاد دملـک شنسـب دزامنو پـه اولاد کـې وو چې پـه غـور کې يې بادشاهي کولـه. امير کروړ پـه کـال ۱۳۹هـ ۷۵۶ م کـې دغـور پـه مندېش کې حـاکم شـو ښـاغلي کـروړ پـو توربـالي، توانمنـد او غښـتلي سړي وو ، پـه ېـوازې ځـان يې دسلو کسـانو مقابلـه کـولي شـوه نـو ځکـه پـه اميـر کـروړ جهـان پهلـوان مشـهور وو چـي دکـروړ معنـي دکلـک او سـخت ده اودي هـم ځکـه ځان تـه اتـل وايـي. اميـر کـروړ يـو نېـک ،سخي او عـادل سړي وو. هغـه يـو ښـه شـاعر هـم وو ، اکثربـه يې رزميـه شـاعري کولـه ځکـه چې زيات ژوند يې د جنـګ پـه ميدان کې تېر شـوي دي. اميـر کـروړ تـر اوسـه دپښـتو ورومبـي شـاعر ګڼلي شي. داسـې اټکـل کېږي چې ښـاغلي امير کـروړ پـه کـال ۱۵۴هـ ۷۷۰ ع کـې لـه دې دنياڅخـه د ابـدي

ژونـد پـه لـور سـترګې پټـې کـړي دي.

دپښـتو ژبـي لـومړي شـعر چـي اميـر کـروړ ليکلـي دي

زه يم زمري پر دې نړۍ لـه ما اتل نشته
په هند و سند و پر تخار او پر کابل نشته
بل په زابل نشتـه .... له ما اتل نشته
غشي د من مې ځي بريښنا پر ميرڅنو باندې
په ژوبله يونم يرغالم پر تښتېـدونو باندې
تل يې ودنه کوم............ له ما اتل نشته
پر لويو غرو مې وينا درومي نه په څنډو په تال
نړۍ زما ده نوم مې بولي پر دريځ ستايوال
په ورځو، شپو ، مياشتو و کال............ له ما اتل
نشته
پر ماتېدلو باندې............ له ما اتل
نشته
زما د بريو پر خول تاوېږي هسک په نمنځ و په ويار
د آس له سوو مې مځکه رېږدي غرونه کاندم لتاړ
کړم ايوادونه اوجاړ............ له ما اتل
نشته
زما د توري تر شپول لاندې دي هرات و جـروم
غرج و باميان و تخار بولي نوم زمـا په اودوم
زه پېژندو يم په روم............ له ما اتل نشته
پر مرو زما غشي لوني داري دښـن راځخه
د هريوالرو د پرځنډو ځم تښتي پلن راځخه
ربي زړن راځخه............ له ما اتل
نشته
د زرنج سوبه مې د توري په مخسور وکړه
په باداري مې لوړ اوي د کول د سور وکړه
ستر مې تربور وکړه............ له ما اتل نشته
خپلو وګړو لـره لـور پېرزوينـه کـوم
دوي په ډاډينه ښه باسم ښه يې روزنه کوم

عبدالحميد بابا پيژندګلو

د پښـتو پـه شـاعرانو کښ عبـد الحميـد ښـه شـاعر تيـر شـوي دې وائـي چـه د عبـد الرحمـان بابـا دعـا رنـګ کـړي وۀ ځکـه چـه دې د هغـه پـه آخره عمر کښ وۀ او ږومبـي کښ چـه د ده عزلـي د عبـدالرحمان بابا تـر غـوږ شـوي نـو دې ئـي را وغوښـته او چـه د ده ع

اجزي او خاکساري ئې وليده نو ډير ئې خوښ شه او ډيره ډيره دعـا يـې ورتـه وکـړه او خدائي تـه ئـې سوال وکـړه چـه د ده شعرونه دې پـه هـر ځـا خـواږه لګـي او يـو شـاعر دې هـم تـرې نـه برکېـږي ريښـتيا د چـه تـر اوسـه پـورې د پښـتو يـو شـاعر د ئـه نۀ دې زيـات شـوي.

عبـد الحميـد درې کتابونـه جـوړ کـړي دي؛ تيرنـګ عشـق، شـاه ګـدا، او در مرجـان شـعرونه ئـې ټـول اخلاقـي دي او داسـې تـرې معلـومېږي چـه دنيـا پـورې ئـې زړه نـه تړلـو او صـوفيانه رنـګ کښ دې دا خاصـيت پـه ټولـو مسـلمانانو شـاعرانو کښ شـته دي.

عبدالحميـد هـم د عبدالرحمان بابـا پـه شـان موهمنـد وۀ خـو قامونـه ئـې بيـل بيـل وۀ دې د ګـدريزو موهمنـدو پـه يـو وړوکـي غونـد کلـي ماشـو خيلـو کښ پيـدا شـوي وۀ او سـوچه پښـتون وۀ. د پيـدا کيـدو تـاريخ ئـې هسـې پـه اندازه داسـې معلـومېږي چـه د ديارلسـمې صـدئي پـه آخره پنځوسـو کـالو کښ پيـدا شـوي وۀ. وائـي چـه عبدالحميـد لـوئ عـالم هـم وه. د ګبـر چـاپېر علاقـې طالبـان بـه ورسـره ډيـره وۀ يـو سـم دم مسـلمان وۀ ډيـرې اګـرې دګـرې ئـې نـه وې زده. دۀ تـه خلـق د پښـتو سـعدي وائـي. د فارسـي لويـو لويـو شـاعران ورتـه د شـعر پـه سـر شاباشـي ور کـړې دي. داسـې داسـې شعرونه ئـې ويلـې دي چـه د ورګـي ئـه ئـې روګ ايسـتلي دي.

د عبدالحميـد د مـرګ تـاريخ هـم پـه ښـه شان سـره نـه دې معلـوم لـيکن د هغـه د کلـي خلـق وائـي چې څـه پـه 1732، کښ وفـات شـوي دې. د هغـه نوسـو کروسـو نـه دا پتـه لګـي چـه لـه هغـه وخـت نـه تـر دې وخـت پـورې شـپږ (6) اوۀ (7) پېـړي تيـرې شـوي دي.

د عبدالحميـد قبـر د هغـه د کلـي سـرو تـه تـر اوسـه پـورې معلـوم دې اولاد ئـې تـر اوسـه څـه پـه ماشـو خيلـو کښ دي او څـه پـه نـورو کلـو کښ ښـور شـوي دي.

کـور ئـې چـه دې پـه کښ پـه کښ پيـدا شـوې، لـوئ شـوي او مرشـوي لـوټې لـوټې او ويـران ويجـاړ پـروت دې .د عبداللحميـد ژونـد بـاره کښ دا مقالـه منشـي احمـد جان صـيب ليکلې ده چې کوم د پښـتو مجلـې (سـترې مشـې) کښ پـه کـال 1932 ، کښ خپـره شـوې وه. د دې مجلې خپرونکې هـم دوئـي پـه خپلـه و

احمد شاه ابدالی

د هرات دحکمران زمان خان زوي د دولت خان لمسی دسرمست خان کړوسی دشېرخان کوسی او دخواجه خضرخان کودی دي ، په ختـه ابدالي سدوزی پـه (۱۱۳۵) هجري قمري کال دزرغوني نومي ميرمنې له نسه چي په ختـه الکوزی وه، په هرات کي وزېږېد سره له دې چي دعمر له مخې کشرو خو دخپل سلطنت په وختونو کي يې افغانستان ته لوي خدمت وکړ چي له همـدې امـله دافغانستان خلکو ورته د بابا لقب ورکړ ، ده پرخپل مهر چي طـارسي شـکل يې درلـود داجمـله ليکلې وه (الحکم الله يا فتح.(احمدشاه په افغانستان کښې اداري لښـکري، مالي او مدني جوړښتونه رامنځته او وزيران يې وټاکل ، اشرف الوزرا ، بګيخان باميزئ چي په شـاولي خـان يې شهرت درلـود ده سروزيـر يا لـوي وزيـر وو او پـه (۱۱۷۴) قمري کال يې داحمدشاهي ښار په نامه دکندهار داوسني ښار بنسټ کېښود. په (۱۱۲۲) قمـري کال يې جنې حصار ودان او هم يې دهندوکش په شـمال کښې دتاشقرغان ښار جوړ کړ او په سند کي يې دحيدرآباد ښار دبنسټ ډېره کېښوده په (۱۱۸۲) قمري کال کـې يې پـه کندهار ، مشهد ، اټک ،ډهـلي، روهيکنډ ، پيښور، ټټه، ډيره غازي خان، کشمير ، کابل، ملتان او هرات کي په خپل نامه سکه ووهله. ده دسرو زرو او مسو څخه داحمـدشاهي دولت رسمي نښان (دوه څوکي توره، دغنمو وږي او ستوري) وکيـنده او پـه ځينو سکـوبي دابيـت هم کيندل سـوي وو :

حکم شد از قادر بيچون باحمد پادشاه
سکه زن برسيم وزر ازپشت ماهي تا بما

احمد شاه بابا په منځنی توګه سل زره عسکر ساتل او لـه پنجاب ،کشمـيراو سنـد څخه نيولي دآمـو تر سيند ،مشهد او بحيره عرب پورې دده دهيواد ټول عايدات په کال کي (۳۱) ميليونه روپيوته رسېدل احمد شاه بابا ډيرجړه ايز سفرونه کړيدي دساري په توګه يې ځنې برياوي لوستونکو ته وړاندې کوو:

احمد شاه باباد (۱۱۲۰)قمري کال په پاي کي غزنی ، کابل او پيښور ونيول او په کابل او پيښور کي يې (تيموري او نادري پخوانی حاکم) ناصرخان مات کړاواحمد شـاهـي سپه سالار سـردار جهان خـان ، ناصـرخان داټک هاخوا ته وخـغـلاوه.

په (۱۱۲۱) قمري کال له ديرشو زرو پليو او سپرو لښکرو سره له کندهاره راووت دکـابل او پيښور له لارې داټک او جيلم غاړوته ورسېد ، دلاهور حکمران شهنواز خان د وزيرالممالک قمرالدين خان په واسطه له ډهلي څخه مرسته وغوښته او دچناب دسيند په غاړه له احمد شاهي لښکر سره مخامخ سو خو دجڼ له ميـدانه وتښتېد او احمد شاه لاهـور ونيو ، ترهغه وروستـه يې دلې ونـيو دمحمد شاه لښکر يې مات کړ اود (۱۱۲۱) قمري کال دربيع الاول دمياشتي پر ۱۳مه نېټه يې دسرهند ښار ونيو.

په (۱۱۲۲) قمري کال دکابل او پيښور له لارې لاهور ته لاړ او دلاهور له حکمران ميرمنو معين الملک سره يې روغه وکړه او دسيالکوټ ،ګجرات ، پنجاب ، اورڼ آباد او امرتسر ماليات يې دهغه پرغاړه کېښوده چي هرکال به يې احمد شـاهي اعلي دېـوان ته رسوي ، کـندهار ته بيـرته دستنـېدو پر وخـت يې دقـبـيلو ځيـني مشـران لکه : نورمحمد خان، ميرافغان غلجی، ګدوخان او محبت خـان پوپـلزی چي دده پرخـلاف يې دسيسه جـوړه

کـړې وه ، ووژل.

په (۱۱۲۳) قمري کال هـرات ته لاړ هغه ښار يې ترځلورمياشتو کلابندي وروسته له اميرعالم خان څخه ونيو او دسردار جهان خان پوپلزی په مشري يې پنځه زره سپاره فوځ تربت ته ولېږل او پخپله مشهد ته ولاړ هغه ښار يې هـم تـرځلـورميـاشـتو کلابنـدي وروستـه ونيـو اودنـيشاپـورخـواته لاړخوچي دنيشاپور حاکم عباس قلي خان مقاومت وکړ او لـه بلـې خـوا دژمي سخت موسم راغي نو احمـدشـاه دهرات له لارې بيرته کندهار ته راوګرځېد.

داحمدشاه بابـا پـه وخت کـې دکـلات حکـمـران دميرعبدالله زوي ميرمحبت خان وو خو بلوڅ خان دهغه کشر ورور داميرنصيرخان پـرخـواوو ځـکه يې داحمد شاه حضورته عرض کړي وو نو په (۱۱۲۳) قمري کال چـي احمدشاه دخراسان له سفره راوګرځېد سملاسي يې له کندهاره دبلوڅو کلاته مخه وکړه ، احمدشاه ترمستونږ وروسته کلات ته رهي سو ميرمحبت خان ،حاجي رحيم خان بابي له قرآنکريم سره داحمد شاه حضورته شفيع واستاوه ، احمـد شاه هم سملاسي هغه پرېښود بيرته کندهار ته راغي ، ميرمحبت خان خپله يوه خور چي بي بي ميرګوهر نومېده داحمد شاه حضورته واستوله او احمدشاه هم هغه واده کړه.

په (۱۱۲۴) قمري کال بيا احمد شاه له خپل نيکه سره دهرات له لارې پر نيشاپور کلا حمله وکړه او ويې نيوله .

پـه (۱۱۲۵) قمـري کال دپنجاب دنيولو لپاره لاهور ته ولاړ ميرمنومعيـن الملک ترځلورمياشـتو پورې مقابله وکړه خو ترهغه وروسته تسليم سو.

د(۱۱۲۷) قمـري کـال په سرکې احمد شاه سند ته يو سفر وکـړ او وروسـته يې دهمـدې کال په منځ کي له کنـدهـاره هرات تـه سفر وکـړ او د خـراسـان تر نيولو وروسته يې مشـهـد کلابـند کـړ ، دنـادرشـاه لمسي شاهرخ ميرزا دده اطاعت ته غاړه کيښوده او احمـدشـاه دړانـده شاهـرخ نيـابت نورمـحمـدخـان افغان ته وسپـاره.

احمد شاه چي په (۱۱۷۰) قمري کال له هنده را وګرځېد په پنجاب کي نوي شور پيدا سو او دفيروزجڼ زوي غازي الدين او ادينه بېګ پورته سول ، سکانو هم په پنجـاب کي قـوت وموند او دلويديځ له خوا هم دمرهټه لويو قوتونو د ډهلي پاچاهي ګواښله او پنجاب يې هم ونيو ، دامهال دهـند اسـلامي مـشرانو او د ډهـلي اميـرانو احـمدشاه راوباله چي دهند داسلامي پاچاهۍ دساتلو او ژغورلو لپاره هند ته راسي احمد شاه هم دخپلو لښکرو سره دلاهـور خواته وخوځېد اوهند ته ولاړ، احمد شاهي لښکرو له هنـدوانو او سکـانو سره تـر ډيـرو جـړو وروسـته چـي دښـمنانو ته يې ډيري ماتي ورکـړې وروستـنـي تـاکـونـکي جـړه دپـانـي پـت پـړدګـر لـه لـسولکو مـرهټـانو او هنـدوانـو سـره وکـړه او پـدې جـړه کـي يـې ددښـمـن پـه زرو زرو جړن او دوه سـوه زره نـور کسان تـر تيـغ تـير کـړل چـي دجمـادي الاخـر پـه شپـړمه نېـټه يـي لـويه سـوبه پـه بـرخه سوه. ددې ستـري غـزا جنې ولـجې او غنـائم پنـځـوس زره آسـونه، دوه سـوه زره غـوايـي ، پنـځـه سـوه فيـلان، څـوزره

اوښان او دوه ویشت زره ښندیان لاس ته ورغلل، څکه نو نوموړي جړه دپاني پت دجړي په نامه مشهوره ده.
هغه وخت چي احمد شاه دپاني پت تر سوبې وروسته کندهار ته راوګرځېد په پنجاب کي جیساسڼ دبغاوت بیرغ پورته کړ، دپنجاب نایب الحکومه زین خان یې کلابند کړ، احمد شاه ددې شخړې دمخنیوي لپاره د (۱۱۷۵) قمري کال په لومړي نیمايي کي لاهور ته لاړ په (۴۸) ساعته جړه کي یې دامرتسر خواته (۱۳۵) میله واټن وواهه او په روهي کي دسکانو له دوه سوه زره لښکر سره مخامخ سو د (۱۱۷۵) قمري کال درجب د ۱۱مې نېټې په جړه کي یې دشلو زرو سکانو په شاوخوا کي ووژل او مات یې کړل.
په (۱۱۸۱) قمري کال کي یې وزیر شاه ولي خان له شپږو زرو سپرو لښکرو سره له کندهار څخه بلخ او بدخشان ته واستول سو. دبخارا حکمران شاه مراد چي دافغانستان په شمالي سیموکي یې باغیان پارول، څکه نو په همدغه کال پخپله احمد شاه دهرات له لاري میمنه، اندخوي، بلخ او شبرغان تصفیه کړل او دبخارا له پاچا سره یې جړه ونکړه او روغه یې وکړه، په دغه سفر کي وزیر شاولي خان دجوزجان له فیض آباد څخه خرقه شریفه کندهار ته راوړل چي تر اوسه په دغه ښار کي ده.
هغه وخت داحمد شاه له خوا دنادرشاه ړوند لمسۍ شاهرخ میرزا دخراسان پاچا ټاکل سوي او داحمد شاه تر شهنشاهي لاندي وو خو دا چي د (۱۱۸۳) کال په شاوخوا کي دشاهرخ زلمي زوي نصرالله میرزا او دتون او طبس حاکم علي مردان خان خپل سري سوي وو نو څکه د (۱۱۸۳) کال په پاي کي احمد شاه له کندهاره هرات او مشهد ته ولاړ، په دغه سفر کي دبلوڅو پاچا نصیرخان چي داحمد شاهي دربار تابع وو له شلو زرو تنو سره دخراسان په جړه کي ښه کارنامې وکړې او د ترشېز په کلا کي یې علي مردان مات کړ.
داحمد شاه بابا خدمتونه خو په افغانستان اونورو ملکونو کي دومره دي چي دشلو اوستایلو څخه یې په لس هاووکتابونه لیکل کیږي خو احمد شاه بابا دتوري او میړاني ترڅڼ دقلم سره هم مینه درلوده، څکه نو دپښتو ژبې یو تکړه شاعر هم ورته ویلای سو، یو لوی دېوان لري چي بیتونه یې په تقریبي ډول (۲۵۰۰) ته رسیږي. احمد شاه بابا دخپل ژوند په پاي کښي دپرله پسې جړو له سفرونو څخه دکړاوونو په اساس کمزوري سوي وو دکندهار له ښاره دکوړک نومې غره ته چي پراخه او ښه هوا یې درلوده ولاړ ترڅو میاشتو وروسته د (۱۱۸۶) قمري کال درجب دمیاشتي په شلمه نېټه دجمعې په شپه هلته دیوې ناروغي په اثر په (۵۱) کلنۍ کي د (۲۲) کاله پاچهي وروسته وفات سو (روح دې ښاد وي)
د بیتونو یوه بېلګه یې په لاندي ډول ده:

دډهلي تخت هیرومه چي رایاد کړم
زمادښکلي پښتونخوا دغرو سرونه
احمد شاه به دغه ستا قدر هېرنه کا
که ونیسي دتمام جهان ملکونه

د ځوانیمرګ خاطر افریدي پیژندګلو

په (۱۹۲۹) کال د خیبر د اپریدو په قبیله یوه ورخ د اکبر خان په کورنۍ کي فاني نړۍ ته یو داسې ماشوم سترګې وغړولې چي د هغه په راتګ سره د خیبر علاقه روښانه شوه او خړ خیبر په یو روښانه خیبر بدل شو 1.

خاطر اپریدی د اکبر خان زوی د خان دوست لمسی او د شیر مست کروسی دی. دی ډیر کوچنی و چي د غم او د یتیمی درد ناکه او سپیره څپیړه په مخ وخوړه او د پلار د سیوري نه محروم پاتې شو. د ده پالنه خپل کاکا حضرت خان او د خپل نیکه دوست خان په غاړه ولویده او دوی هم د خپل بچي په شان لوی کړ او خپله کرونده یي کوله وروسته د هغې څیني د خیبر د لوارګي په راشغل کمپ کي ملازم مقرر شو او وروسته یي سودا ګري شروع کړه د کابل نه به یي مال او متال راوړ او خرڅول به یي او خپل اقتصاد به یي پر مخ بیولو. خاطر تعلیم نه دی کړی نو څکه یي ریښه نه لګي چي د ده شاعري څه وخت پیل شوې او خپل دردونه یې څه وخت په راپیلي او تولنې ته یي وړاندي کړي دي. خو دا سبویل کیږي چي په (۱۹۵۹) م کال کې به یې پیل کړي وي. مخکي مو اشاره وکړه چي ده کرونده کوله او هر کله به په دې فکر کې وو چې شعر جوړ کړي ان کله کله به یي چي تخمونه هم کرل په باغ دغه صحنه به یي هم د شعر پر شربه ویله لکه چي وایي:

زه چي تخمونه د ګلانو کرم

څه معشوقې له بلبلانو کرم

د خاطر وظیفه خو په وروسته وخت کې تجارت وو لکه اشاره چي وشوه او خپله زنده ګي یې د دغسې لارې څخه پر مخ بیوله په ازل کې یي دا هم نه وو لیکل شوي چي د خپل عمر نور وخت دې دغه وظیفه او دغه کسب وکړي نو هماغه وو چي نري رنځ دی پرې نه ښود او تر خاطره چاپیر شو خو د دغې ناروغی سره سره به یي بیا هم او د خپل احساس له کبله به یي تجارت کاوو او د تجارت سره به یي له خپلو ولولو نه به یي مرغلرې جوړولې او د شعر په نازک خورا رنګین او ښه تارکی پیلې او خپل دردونه به یي د شعر په ژبه هیواد والو ته اورول. ده ته به خلکو د ډاکتر مشورې ورکولې خو دی به ډاکتر ته نه تلو او خپل ځای کې به اخته وو او دا خبره به یي تل کوله چي زه ډاکتر ته نه ځم بلکې زه د زړه

په ډاکټر باندي جوړیږم. تاسې وګوری دغه صحنه څومره ښه انځوروي:

په دارو د طبیبانو نه جوړیږم

پرې جوړیږم چي د مینې بیمار وینم

خاطر افریدي د خپل یار په غم کې غرق او تل به یي د هغې جورتونه وهل او دا فکر به ورسره وو چي څنګه به زه د هغې سره وصال حاصلوم. کله کله به یي داسې فکر کاوو چي وصال خو نه کیږي بلکې که یو څلي یار زما خواته وګوري هم وصال دی لکه چي وايي:

هغه چي تا یو راکتلي دي

کله مې د زړه څیني وتلي دي

خاطر د نري رنځ نه جوړ نه شو، په (۱۹۲۸) م کال د اتمې میاشتې په څلورویشتم نېټه له فاني نړۍ څخه سترګې پټې کړې او د ابدي ژوند غیږې ته وسپارل شو
.

د خاطر شاعري
خاطر اپریدی او د پښتو غزل یو د بل سره داسې لازم او ملزوم دي، چي کله د غزل نوم په خوله باندي اخلو نو سم د لاسه د خاطر نوم خولې ته راځي. دا نوم او دا مقام د پښتو غزل د شعر په داسې پړاو خپور شوی چېرته چي د غزل د خواني د شعور ډیرې لارې چرخي. کله چي د خاطر طوطي په چغار راغی او د هغې د غزلونو وړمې دارم باغ استاد واباب د اثارونو په څپو په ټوله پښتونخوا کي خپرې وي، نو په دې وخت کې د ادب د لارې لارویان ډیر ستومانه شوي وو. هغه د مراد شینواري خبره، خاطر د ریښتیا هم فطري شاعر وو څکه الله (ج) چي څانه د شعر ویلو فطري استعداد ورکړی دی هغه د یو تند سیلاب په شان په غرونو کې هم لارې راوباسي. د خاطر د شاعری اصل بنیاد د عشق دی او ټول اشعار یي عشقي ښه لري ۳. دا خو جوته خبره ده چي هر شاعر په هره برخه کې اشعار ولري، خاطر هم تصوفي، اخلاقي او همدارنګه عشقي اشعار هم ویلي دي او دی په دغه لاره کې د ډیر قوي هوډ څښتن دی. دی په خپله دغه صحنه په ډیر هنرمندانه توګه او خپل فطري استعداد په واسطه انځوروي او په ډیره عجیبه توګه انعکاس ورکوي لکه وایي:

که د غم په ما انبار شي پروا نشته

د ګلو نو لاندې ونه نه ماتیږي

خو کله له یوې خوا خاطر په داسې یو حالت کې قرار لري چي د خپل یار غم لاندې هم خوښ دی خوله بله پلوه دی بعضې حالاتو کې د خپل یار انکار باندې خوښ من دی او دغه حالات د ځان لپاره راحت بولي.

لکه چي وایي:

ښه شوله ډیره چي انکار د وکړو

زما د واړه عمر کار د وکړو

هسې خو هر شاعر د یار په لیدو خوښیږي او خوشحالیږي او د هغې د تاثیر لاندې راځي خو خاطر هم

چي یار نه ویني نو ډیر پریشانه کیږي او خپل یار ته خطاب کوي البته د ګزار وینا ورته کوي لکه چي وایي:

خلق چي ښه ولي ګوري ورته

تاچي مخ پټ کړو نو ګزار د وکړو

خاطر د خیبر فخر دی د خیبر خلق د هغه په نوم باندې ویاړي د هرې سیمې پښتانه دا وایي چي کاش خاطر زموږ پر سیمه زیږیدلی وی څکه خاذر د عشق ترحمان دی او د مینې جوړوونکی دی او په خپل ژوند کې دغه مرام لري. خو د عشق سره یي اولسي شاعري هم کړې ده نو یي، بګتی او د اولسي شاعری ګڼ فورمونه یي ولیکل او وویل هر هغه څه یي چه لیدل لیکل یي خاطر داسې شاعر وو چي شاعرانو به دده په ویاړ مشاعرې جوړولې او دی به یي ستایه چي لومړی مشاعره د خیبر د پښتو ازلي جرګې د حمزه بابا په حجره کې وکړه وروسته د خاطر په کلي یوه ستره مشاعره وشوه چي یو لړ شاعرانو دی وستایه او په ښو ستاینو یي ولمانځه، چي دهغې د نمونې څخه د لعل زاده ناظر بیتونه را اخلم چي د خاطر استاد هم دی4:

هغه هم غمجن کمې وه چي صابر راځني لاړو
د اختر غم مې ژړلو چي باصر راځني لاړو
اوس مې تیر زاړه زخمونه و ایله سره ورغلی
چي خاطر مې بې خاطره شو غمزده مشاعره ده
عجیبه مشاعره ده عجیبه مشاعره ده
د خاطر افریدي د شاعری بیلابیل اړخونه

الف) د خاطر شاعري د شکل له مخې: شاعري د خدای (ج) یو داسې پیرزوینه ده چي انسانانوته یي په نورو انسانانو د مشاهدې او تخیل فضلیت وښي الله (ج) خاطر افریدي ته هم دغه لوی نعمت ورکړی وو او ده باندې لورولی وو. خاطر یو فطري شاعر دی دا ریښتیا ده څکه له یوې خوا ده تعلیم نه درلو او له بلې خوا دی د څو ورځو وو چي د خپل پلار له سیوري څیني محروم شوی او په هغه اندازه اشعار یي ویلي چي ډیر کم شاعران د هغه مقام ته رسیږي نه یوازې د غزل په برخه کې بلکه د ولسي ادبیاتو کې هم ده خورا ښه اشعار ویلي دي هر هغه څه چي یي لیدل لیکلیدي او د خلکو غوږونو ته یي رسولي دي. د افریدي اشعار هنرمندانو هم زمزمه کړي دي او زیات سندر غاړي دده اشعار وایي او خوښوي یي د ده د ولسي شاعري علت دادی چي په هغه وخت کې چي دی په خیبر کې اوسیده نو یو شاعر چي خسرو اپریدی نومیده د هغه شعرونه د سندرغاړو په خولو کې جاري وو نو دغه سبب شو چي ده هم پخپل وار دغه میدان ته

راودانګل او ده کم وخت کې چاربیتي ، نیمکۍ ، بګتۍ ، مقامونه او نور فورمونو کې خپل اشعار وویل دایي ولسي شاعري ده. او بل خوا د غزل شاعري ده چې د کلام د ښایست او ښکلا د پاره د هر فورم یعنې استعارې ، تشبیهات او کنایي په برخه کې اشعار ویلي او د هغړې په واسطه یې خپل اشعار ښایسته کړي دي 5 د خاطر اشعار د شکل له مخې په غزل ، لوبې ، بګتۍ ، مقام ، چاربیتي ، نیمکۍ او فورمونو باندې ویلی شو. د افریدي د غزل په برخه کې ویلی شو چې خاطر د غزل د جزبې د فکر د شعور او هم د تغزل د فن هغه خبې لري چې کوم غزل ته نه یوازې مقام ورکوي بلکه پرې غزل بلل کیږي. د خاطر غزل د هر پښتون زړه پریوځي او د انسان په زړه کې یې نیولی داځکه چې شاید د لاندې اوصافو له برکته دي:

افسوس ستا په خیال کې څه ښکارم

دغه ارمان به مې په زړه پاتې شي

د خاطر په کلام کې عشقي کیفونه او خوندونه د هغې د اشعارو او مرکزي خوبي ده ځکه ده ټول اشعار د عشق ځیني ډک او دغه عشق تر لوړې درجې پورې رسیږي. کله کله خاطر خپل یار ته د خطاب په ژبه باندې هم وایي او یار او یا مخاطب ګرځوي او خپل یار د رڼا سره ورته کوي او خپل ځان په مقابل کې ړوند احساسوي.

خیر دی دا زما سترګې که بدې دي

ته خو راته ګوره په داښو سترګو

زه یم چې د زړه په سترګو تاوینم

چارښا لیدلې په ړندو سترګو

خو بلاخره دا ویلی شو چې اپریدي صاحب پخپلو اشعارو کې هر څه د یار بیان کړي کله خفه کیږي او کله ګیله من کیږي او کله کله د یار غمونه هر څومره چې په ده باندې انبار وي خوشحالي څرګندوي 6

ب، د خاطر اپریدي شعرونه او محتوا:

چې د زړه کورته دې راشي پروا مه کړه اې
خاطره تل خاطر د مېلمنو شي

د شعر هر مضمون د شاعر د فکري صلاحیتونو ترجمان دی او هر شاعر د مقام او فني اهمیت له مخې خپله درجه لري هم د فن په لحاظ او هم د مقبولیت په لحاظ. دا ښکاره خبره ده چې هر شاعر د ژوند هره برخه که هغه عشقي ده که تصوفي ده که اخلاقي ده او که نورې برخې دي په خپلو اشعارو کې راوړي. مخکې د خاطر په اشعارو کې څه نا څه خبرنه وشوه او په کې معلمه شوه چې د افریدي د شعر اصل او بنیاد عشقي دی او خپلو اشعارو کې یې عشق پاللی او د عشق په جامه پسوللی دی. شاعر خپل اشعار د استعارې ، کنایي ، تشبیهاتو ، طباق ، حسن تعلیل ، عارفانه تجاهل ، تلمیح او داسې نورو صنایعو په راوړلو سره ښایسته کړي دي عینې د بدیع ښکلا او هم د بیان د صنایعو په راوړلو سره خپل کړي دي. د خاطر شاعري عشقي ، ساده او بې ساخته ده تخیل یې که څو عالمانه فلسفیانه نه دي خو د شعر بندش یې دومره بې ساخته او زړه راښکونکی دی چې لوستونکي ترې سر نه شي څرګنده ولای. ده في البدیه شعر هم ویلی دی ځکه دی یوه ورځ په باغ کې تخمونه کري نو سم دلاسه خولې ته دالاندې بیت ورغلی دی:

زه چې تخمونه د ګلانو کرم

څه معشوقې د بلبلانو کرم

ددې تر څنګ مراصیله شاعري یې هم کړې ده او په هره مشاعره کې به په ده باندې مجلس جوړاوه او شاعران به ترې تاو وه او ده به د ټوکو په شان هم اشعار ویل. ځیني وخت کې د یار مینه په ده باندې ډېره غلبه کوله او د هغې د نشتوالي په وخت د خولې څخه داسې

فریاد کوي.

کله چې په فکر کې داستا شمه

لاړشمه د ځانه خوبیا راشمه

تاو مې شي د زړه نه ستا د مخ لمبې

ګه چې د د زلفو په سودا شمه

ده په خپلو اشعارو کې تصوفي برخه هم ستایلې ده او د حضرت محمد (ص) اوصاف یې بیان کړي دي لکه چې وایي:

کاني بوټي د دیار د محمد (ص)

ماګنیلي په دیدار د محمد (ص)

دي یاران ددې جهان د نیمې لارې

عبادت کړه چې شي یار د محمد (ص)

کرنګونه به یې لارې شي په مخکې

که یار نیولې لار د محمد (ص)

ددې سره ده په خپلو اشعارو کې خوشحال هم ستایلی او د هغې تر څنګ د وطن په غم هم غمجن شوی او د خیبر په باره کې یې هم اشعار ویلي دي. بل د پښتو د اتفاق په باره کې هم خپل خورا ښه اشعار ویلي دي لکه وایي چې:

که چیرې یو شي سره واړه ورتـــه
ګـــــلونه به شي شاړه

دښمن به خې ترینه پرغاړه ورته به جوړ په
خړغرونو ګلستان شي

یـــو چې مـــــسلـــمان شـي

دا چې زما اصلي موضوع د خاطر په اشعارو کې معنوي ښایستونه دي نو نور په دې برخه کې د څیړنې نه تیریږم او خپلې اصلي موضوع ته راګرځم خو دا چې زما موضوع د ادبي فنونو د بدیع په برخې پورې اړه لري لومړی باید په بدیع باندې وغږیږو او ځان پرې پوه کړو.

په دغو خپلو او پردو څه وکړم

په پورته بیت کې د تعریف معمول شاعر په خپل کلام کې دوه متضاده کلمې (خپل او پردي) راوړي دي او د طباق ښایست یې منځ ته راوړی دی. یا په لاندې بیت کې:

کرم چې د وصلت طمع ماته د هجران څه دي

څوک چې شي یتیم اسیر هغونه ګریان څه دي

په پورته ذکر شوي بیت کې شاعر دوه متضاد (متقابل) الفاظ چې عبارت له (هجران او وصال) څخه دی ذکر کړی دي کله چې شاعر دغسې کلمې پخپل کلام کې راوړي او خپل کلام پرې ښایسته کړي د طباق ښایست جوړوي.

طباق درې ډولونه لري چې په لاندې ډول ښودل کیږي:

۱ _اسمي طباق

۲ _فعلي طباق

۳_سلبي او ایجابي طباق

۱ _اسمي طباق:

لکه په لاندې بیت کې:

تل مې ژړا سهي خندا نه سهي

دا ستا جفا سهي وفا نه سهي

په پورته بیت کې شاعر متقابلې کلمې د (ژړا ، خندا ، وفا او جفا) رآوړي دي آو طباق ښایست یې جوړ کړی دی. کله چې شاعر په خپل کلام کې دوه داسې متقابل الفاظ راوړي او خپل کلام پرې ښایسته کړي نو د طباق جوړوي.

یا لکه په لاندې بیت کې:

د بدیع علم بدیع په دریمه هجري پیړۍ کې دریاسم عباسي خلیفه زوی ابو العباني عبدالله منځ ته راوړ ځنګه چې په عربي کې د ځانه نوي شي ایستلو ته بداعه یا بداعت وایي نو په عربي باندې یې هم بدیع نوم کیښود . نوموړي د بدیع د علم (۱۷) فنونه منځ ته راوړي . د ده څخه وروسته قدامه بن جعفر منځته راغی او خپل کتاب د نقد قدامه په نوم کتاب جوړ کړ او په دغه (۱۷) فنونو (۱۳) نور هم ورزیات کړل . په دریم قدم کې ابوصلال عسکري منځته راغی او (۵) فنون یې نور هم په کې زیات کړل او د بداعت اصول لکه د ایجاز ، اتناب ، فصاحت ، بلاغت او نور په کې راوړل او د الضاعتین په نوم یې کتاب منځ ته راوړ7.

د بدیع تعریف : بدیع هغه علم ته وایي چې د کلام غیر واجب ښکلا او تحسین ډولونه پرې معلومیږي . بدیع علم په دوو برخو ویشل شوي دي . چې اولې برخې ته یې معنوي ښایستونه وایي او د دوهمې برخې ته لفظي ښایستونه وایي چې هره برخه یې بیا بیلا بیل ډولونه لري، څه رنګه چې زما موضوع ي، ازې د خاطر افریدي په اشعارو کې معنوي ښایستونه دي نو زه هم یوازې د خاطر په اشعارو کې معنوي ښایستونه څېړم، چې په لاندې ډول دي: د خاطر افریدي په اشعارو کې معنوي ښایستونه : هغه ښایستونه دي چې د مانا رعایت په کې شوی وي نه د لفظ یعنې په لفظ پورې اړه نه لري او په لاندې ډول دي.

طباق : د متضادو کلمو راوړل یا د متضادو لغتونو ، اسمونو ، صفتونو او یا د فعلونو راوړل پخپل کلام کې عبارت له طباق څني دي.

د خاطر افریدي لاندې شعر وګورئ:

تا خو د ځان کرمه ای ځانه زما

خپلې خندا ته ګوره

زما ژړا ته ګوره

خپلې جفا ته ګوره

زما وفا ته ګوره

پورته بیت هم د تیر بیت په څیر دی یعنې په پورته ذکر شوي بیت کې هم شاعر متضادې کلمې (خندا ، ژړا ، جفا او وفا) راوړي دي.

خو کله چې شاعر په خپل کلام کې داسې کلمو او الفاظو کارونې څني کار واخلي نو د معنوي ښایسونو د جملې څخه اسمي طباق جوړوي.

زړه په دې نه دی چې ناولی مخ دی

چې کوم یې خوښ شي هغه ښکلی مخ دی

په پورته بیت کې شاعر دوه متقابل صفتونه (ښکلی او ناولی) راوړي دي . خو کله چې شاعر دوه داسې متقابل صفتونه په خپل کلام کې راوړي نو د ښایست پر لحاظ ورته طباق او په طباق کې اسمي طباق وایي.

که شړلي یې غمونه کوربانه دي

خیر دی خیر دی ستا غمونه میلمانه دي

شاعر په پورته بیت کې دوه متقابل الفاظ چې عبارت له میلمانه او کوربانه څیني دی راوړي دي او د طباق ښایست یې منځ ته راوړی کله چې شاعر داسې الفاظ او کلمې په خپل کلام کې راوړي نو د ښایست په لحاظ ورته اسمي طباق وایي
.

۲ _فعلي طباق:

د خاطر اپریدي لاندې بیت د نمونې په توګه وګورئ:

چې مې سلګۍ بې واره ځي او راځي

دغه د ستا د تلو راتلو ننبې دي

په پورته بیت کې شاعر دوه متقابل فعلونه چې (تګ او راتګ) څیني عبارت دي راوړي دي او فعلي طباق یې رامځته کړی ده.

کله چې شاعر په خپل کلام کې دوه دغسې متقابل فعلونه سره راوړي نو د ښایست په لحاظ ورته فعلي طباق وایي.

۳ _سلبي او ایجابي طباق:

لکه په لاندې بیت کې:

په دارو د طبیبانو نه جوړیږم

پرې جوړیږم چې د میني بیمار وینم

په پورته بیت کې شاعر جوړیږم او نه جوړیږم دوه متقابلې کلمې راوړي دي او د طباق صنعت یې منځ ته راوړی دی . کله چې شاعر په خپل کلام کې داسې دوه متقابل الفاظ چې د یوې مادې څیني وي او د مثبت او منفي یا امر نهې په صورت سره راوړي نو په طباق کې سلبي او ایجابي طباق جوړوي.

همدارنګه وګورئ چې شاعر دغه لاندې بیت ته د صنعت په څومره هنرمندانه انداز کې راوړی.

څه که ته یې ناقرار زما همدمه

زه په دې ناقرارۍ کې قرار وینم

په پورته بیت کې شاعر دوه الفاظ چې البته یو د بل پر ضد واقع شوي او عبارت دی له اقرار او ناقرار څیني راوړي دي.

دا چې دغه الفاظ دوه متقابل صفتونه دي او د یوې مادې څیني خو د امرنهې په راغلي نو سلبي او ایجابي طباق یې منځ ته راوړی او یا لکه په لاندې بیت کې:

سوی مې د سترګو ړندوي چې درته نه ګورم

که ډیر درګورمه خو دارنګه زینت کوم دی

پورته بیت کې شاعر دوه متقابل فعلونه (درګورم ، نه ګورم) د مثبت او منفي په شکل سره راوړي دي . کله چې شاعر په خپل کلام کې دغسې ادبي نزاکت راوړي نو د ښایست په لحاظ ورته سلبي او ایجابي طباق وایي.

او یا لکه په لاندې بیت کې:

داسې راته ګورې لکه نه چې راته ګورې

نیغ مې د زړګي وځې کاږه چې راته ګورې

په پورته بیت کې شاعر بیا د ګورې او نه ګورې دوه متقابل فعلونه راوړي دي خو د یوې مادې څخه دي او د مثبت او منفي په شکل راغلي دي . نو کله چې په یو بیت کې داسې الفاظ سره راوړل شي نو سلبي او ایجابي طباق جوړوي.

مراعات النظیر:

لکه په لاندې بیت کې:

داستامخ لکه افتاب پټ په وریځ کې

پرې راخور د زلفو جال ووته اوده وې

په پورته بیت کې مخ د مخ سره مناسبې کلمې لکه زلفې او د زلفو جال راخوره ول او بیا په خپله مخ د افتاب سره په روښنانایی کې مساوي کول چې وریځ هم ورسره تړلي وی ډیرې مناسبې کلمې دي .یعنې کله چې شاعر په یو بیت کې څو الفاظ ذکر کړي او بیا ورته په دوهم نیم بیتي یا دوهم بیت کې د هغې سره مناسبې کلمې یا مناسبات او ملایمات راوړي نو د مرات النظیر ښایست جوړوي
.

سپوږمی په شپه ښایسته ده توره شپه هم په سپوږمی

زلفې يې تيارې مخ يې رڼا ګوره

په پورته لومړی نیم بیتي کې شاعر شپه او ورځ راوړی ، خو وروسته بیا په دوهم نیم بیتي کې د هغې مطابق ماناوې یا کلمې لکه تیاره او رڼا راوړي دي. یعنې کله چې شاعر په لومړی نیم بیتي یا لومړي بیت کې څنې کلمې د اجمال په صورت راوړي او بیا وروسته په دوهم بیت یا دوهمه نیم بیتي کې د هغې متعلق څه نورې ماناوې راوړي د ښایست په لحاظ ورته لف او نشر وایي. بل دا چې په نوموړي بیت کې د طباق البته اسمي طباق صنعت هم موجود دی.

لف او نشر صنعت هم په دوو برخو ویشل کیږي چې یوه یې مرتب او بل یې غیر مرتب لف او نشر دی8.

د مرتب لف او نشر مثال په لاندې ډول دی:

۱ _مرتب لف او نشر:

چې دې ګورم تورو زلفو سپین رخسار ته

توره شپه ده سپین سبا را یادوي

په پورته لومړی نیم بیتي کې شاعر تورې زلفې او سپین رخسار راوړي دی خو وروسته د هغې متعلق توره شپه او سپین سبا په دوهم نیم بیتي کې راوړي یا ذکر کړی دی. خو داچې د دوی تر منځ یا تفصیل یې د اجمال سره په ترتیب کې برابره ده مرتب لف او نشر دی. یا لکه په دې لاندې بیت کې.

مرګ او بیلتون دواړه جوړه راغلي

خاطره دا واخلم که دا واخلم

په پورته بیت کې مرګ او بیلتون ذکر شوی خو بیا وروسته یې د مرګ لپاره لومړی (دا) کلمه او بیلتون لپاره یې دوهم د (دا) کلمه ذکر کړی دا چې ترتیب یې

ستا مخ د تورو زلفو د غنچو سره جوړیږي

په پورته بیت کې اول سپوږمۍ او بیا ورسره شپه چې شپې کې سپوږمۍ وي همدارنګه مخ د مخ سره تورې زلفې او بیا د زلفو غنچې چې ډیرې ښکلې او مناسبې کلمې راغلې دي او مراعات النظیر صنعت یې منځ ته راوړی. همدارنګه یوه ښکلې تشبه هم په کې شته چې هغه د تورو زلفو غنچې کې موجوده ده او موکده تشبه بلل کیږي.

ستا محبت دی لکه اور داسې

زما یې رنګ کړو لکه سکور داسې

په پورته بیت کې محبت ذکر شوی چې د محبت سره مناسبې کلمې اور هم راغلی ده یعنې محبت خامخا اور وي او وروسته د دغې اور په واسطه سړي رنګ توریږي اور سکور په شان ګرځي. نو کله چې شاعر په خپل کلام کې داسې مناسب الفاظ سره راوړي د مراعات النظیر صنعت جوړوي.

کور او کلی همیشه په غټو زړو شي

هم په ښه ډیره دنیا او په سړو شي

ریښتیا خبره ده چې د کور او کلي دودونه رواجونه چې بعضې مشکل هم وي هغه څوک کولی شي چې ښه غټ زړه ولري ښه دنیا ولري او میړونه هم موجد وي د کور او کلي دودونه د هغې سره مناسبه کلمه ښه سړی د ښو سړیو غټ زړه د غټ زړه سره ښه دنیا ټول هغه کلمات دي چې یو د بل سره مناسبت لري نو په یو بیت کې د دغسې مناسبو کلمو راوړل د مراعات النظیر ښایست منځ ته راوړي.

لف او نشر:

لکه په لاندې بیت کې:

چا سره یو ځای لیدل شپه او ورځ

سره سم دی نو مرتب لف او نشر یې بولي

.

۲ _غیر مرتب لف او نشر:

لکه د خاطر په لاندې بیت کې:

راته ښکاریږي مخ او زلفې د یار

په تورو شپو کې سپین سحر ګډ شوی

په پورته بیت کې لومړی مخ او زلفې ذکر شوی او بیا وروسته د مخ لپاره تورې شپې او د زلفو لپاره سپین سحر راغلی دی. دا چې ترتیب کې برابر نه دی یعنې اجمال په تفصیل سره په ترتیب کې برابر نه دی نو غیر مرتب لف او نشر یې بولي9

.

توریه:

۱ _مرشحه توریه:

لکه په لاندې بیت کې:

چې یو یو غم د را په زړه کړم اشنا

د سمندر غوندې چې تیرې شوې

په پورته بیت کې د سمندر حکم شاعر په خپل شعر کې راوړی ده او سمندر دوه ماناوې لري چې یوه مانایې هغه د اور چنجی دی او بله مانا یې لوی سیند دی. داچې داسې کلمې یا الفاظ په یو بیت کې راوړل شي نو خامخا سړی په وهم اچوي او دغسې دوهم حالت یادوي توب حالت توریه ده خو دا چې د ظاهري مانا سره متناسبې کلمې په وینا کې موجودې وی مرشحه توریه بلل کیږي.

۲ _مجرده توریه:

لکه په لاندې بیت کې:

ستا د ښایست په تصور کې یې ژوندون جوړ دی

چې په ریښتیا خو سمندر وي له انګارنه

وځي

په پورته بیت کې د سمندر څنې هغه لرې مانا چې د اور چینجی دی مراد ده او دهغې سره مناسبې کلمې لکه انګار هم موجودې دي او د ظاهري مانا سره مناسبې کلمې نه شته نو مجرده توریه بلل کیږي.

حسن تعلیل:

لکه د مصري خان افریدي په لاندې بیت کې:

یار چې خوب کا په سپین مخ زلفې خورې کا

توره شپه شي په تمام جهان تیرې کا

په پورته بیت کې شاعر وایي کله چې یار ویده کیږي نو خپلې زلفې په مخ باندې راغوړوي خو کله چې دغه زلفې په مخ باندې ولویږي ددې سبب کیږي چې ټول جهان د هغې څیني تیاره شي ، خو په حقیقت کې داسې نه کیږي بلکه یو مناسب غیر حقیقي مګر لطیف علت یې راوړی دی.

لکه په لاندې بیت کې:

په ماشپه شي چې شانه په مخ زلفان کړې

د سبا په انتظار مې سپین چشمان کړې

په پورته بیت کې شاعر وایي کله چې یار خپل زلفان په مخ باندې شانه کوي نو په ما باندې شپه شي او د سبا په انتظار کې ناست وم خو په حقیقت کې داسې نه کیږي مګر غیر حقیقي لطیف علت یې راوړی دی.

لکه په لاندې بیت کې:

شمیرل چې دې نه شمه خالونه د جبین

بیلتون مې ډیر ګردونه په چشمانو ایښي دي

په پورته بيت کې شاعر وايي د ستا جبين يا تندي خالونه چې زه نه شم شميرلی دا علت د دې دی چې بيلتون زما په سترګو ډير ګردونه غورځولي نو ځکه د هغې د شميرلو نه زه عاجز يم يو لطيف علت دی.

عارفانه تجاهل:

داستا بانه وو او غشی د چا

شکمن په دغو ګذارونو کې يم

په پورته بيت کې شاعر د يار په بڼو باندې ځان نا ګمانه اچولی او وايي چې نه پوهيږم ستا د بانه دی او که د چا غشي و چې ګذارونه يې کول نو ځکه وايي چې زه په دې باندې نه پوهيږم خو په حقيقت کې پرې پوهيږي چې څه شي دی. کله چې شاعر په خپل کلام کې دغسې ادبي نزاکت مراعت کړي نو د ښايست په لحاظ عارفانه تجاهل وايي 10.

سوال او ځواب:

لکه په لاندې بيتونو کې:

ما وې ځان راته اشنا داستا په څير دی

دې وې وروسته به ته پوه شې سوی خير دی

دې وې زړه به د کا ځيرې زما زلفې

ما وې ستا هر يو کليپ ورله کوشيردی

دې ويل ته خو بيا رامخ شه که پښتون يې

ما ويل هر پښتون پخوا د سره تير دی

ما ويل زه خاطر دې يم هر وخت په طمع

دې ويل دلته راشه کښينه غم خو ډير دی

په پورته بيتونو کې شاعر خپل کلام د سوال او ځواب په توګه راوړی دی. يعنې کله چې يو شاعر خپل کلام کې په لومړی

نيم بيتي کې پوښتنه وکړي او په دوهم نيم بيتي کې وروسته بيا د هغې ځواب هم راوړي سوال او ځواب صنعت جوړوي.

حسن مطلع:

لکه په لاندې بيت کې:

سپينه خوله خو يو ځل راکړه په پرده کې

ما يې کړی دی آرمان په يوه موده کې

لکه بلبل په نوبهار کې چې ګلانو له ځي

زړګی مې دغسې صحنه ستا لبانو له ځي

بيګا ستا په انتظار مې هسې سترې تولې شپه کړه

خندل را پورې ستورو سپوږمی راته ګيله کړه

پورته بيتونه په داسې شکل سره شروع شوي چې ويونکی مجبور کيږي تول شعر تر آخره تول ولولي. کله چې شاعر خپل کلام په داسې ډول شروع کړي چې ويونکی يا لوستونکی دې ته مجبور شي تر آخره يې بيا پوره ولولي نو دغسې صنعتونه د ښايست په لحاظ حسن مطلع وايي.

يا لکه په لاندې بيتونو کې:

ګرځيږي راهزنان د بدرګو سره راځه

هم تاراته ويل چې د جرګو سره راځه

منظر مې شو جانانه دا کاږه واږه کاته ستا

مسکی لکه نرګس شه د غمزو سره راځه

قاصده چې خفه يې نن څه شوي زر وايه

که يار وي مرور د خنديدو سره راځه

د لوږې تندې مړ شمه نو هله راشې ته

اختره که تکړه يې د روژو سره راځه

خاطر به ورته ګوري زير زير ووايه چې ښه

اشنا ته د ميږي په قدمو سره راځه

تکرار حسن:

لکه د خاطر په لاندې بيتونو کې:

دريغه دريغه چې يو خړ خوشې ميدان وي

څه به ښه وی چې يو زه او بل جانان وی

دا چې اوس په زحمتونو باندې نه شي

دا مشکل مشکل به څه راته آسان شي

يا لکه:

چې مين په سترګو سترګو کې حيران شي

د هغو نه پس په زړه کې سره ګران شي

يالکه:

اننګې دې داسې سره لکه منې

زما اوښکې تويوي رنې رنې

يالکه:

که خبر وی د بيلتون له سختو سختو

ما به نه وی د وصال په تال ځنګلی

په پورته بيتونو کې په ترتيب سره (دريغ ، دريغ ، مشکل ،مشکل ، سترګو ،سترګو ، رنې ، رنې ، سختو سختو ، هغه ادبي الفاظ دي چې شاعر د يو ځل په ځای دوه ځله راوړي دي کله چې شاعر داسې کلمات دوه ځله يا زيات سره راوړي د دې لپاره چې خپل کلام پرې ښايسته کړي نو تکرار حسن يې بولي.

التفات:

په لغت کې د سترګو په کونج کې کتلو ته وايي او په اصطلاح کې عبارت لارې روانۍ ته تغير ورکول دي11.

التفات په شپږډوله دی چې د هغو ډولونه په

لاندې ډول واضيح کيږي:

١ _د غائب څخه مخاطب:

لکه په لاندې بيت کې:

نن يې چې خالونه تازه کړي دي

زړه جوړې داغونه دي زاړه ښکاري

په پورته بيت کې شاعر غائب ته اشاره کوي او وايي چې نن دې بيا خالونه تازه کړي خو وروسته په دوهم نيم بيتي کې بيرته د هغې لوري ځيني ګرځيدلی او مخاطب ته اشاره کړې.

کله چې شاعر د غائب په هکله خبرې کوي او سم د لاسه مخاطب ته راګرځي نو دغه التفات ته غائب څخه مخاطب ته التفات وايي.

٢ _متکلم ته مخاطب ته:

لکه په لاندې بيت کې:

همداسې را يادېږې چيرته ته مې نه شي هير

چې بيا د ننۍ غونډې آدا سره رانه شې

په پورته بيت کې شاعر د متکلم په لاره باندې خبرې کوي خو سم دلاسه د هغې ځيني ګرځي او خپل مخاطب ته اشاره کوي. او وايي چې د ننۍ غونډې آدا سره را نه شي نو دغسې ښايست ته د متکلم نه مخاطب ښايست وايي.

٣ _د متکلم نه غائب:

لکه په لاندې بيت کې:

بيا مې سيزې لکه اور هسې ستا مينه

چې يې ستايم هغه وخت راته ګلزار شي

په پورته بيت کې شاعر وايي چې ستاينه بيا رادريشان سيزې يعنې ځان نه خطاب کوي خو په دوهم نيم بيتي کې هم غائب ته اشاره کوي او د خپلې لارې نه بيرته ګرځي دغسې ښايست ته د متکلم غائب التفات وايي. يعنې په لومړي نيم بيتي کې (مې) ضمير نا خپلواک دی او ځان لپاره استعماليږي خو په دوهم نيم بيتي کې (مې) نا خپلواک ضمير د دريم شخص (غائب) لپپاره راوړل کيږي نو د دغو ضمايرو په واسطه موږ دا حکم کولی شو چې د متکلم نه غائب ته التفات دی.

۴ _د غائب څخه متکلم ته التفات:

لکه په لاندې بیت کې:

زه تماشه شوم چې وحشي يې کړمه

اشنا مې نورې تماشې څله کا

په پورته بيت کې هم شاعر د غائب په پله روان دی او سم دلاسه متکلم نه خپل ځان ته راګرځي او وايي ما تماشې کړې چې وحشي شوم اشنا مې ولې تماشې کوي. نو دا چې د غائب د صيغې نه سم د لاسه متکلم ته راګرځي د غائب نه متکلم ته التفات جوړوي.

۵ _د مخاطب نه متکلم ته التفات:

لکه په لاندې بيت کې:

په ليونتوب دې زما نشي اشنا سود تر اوسه

ژوند مې اختيار په بيابان کړو بل هجرت کوم دی

په پورته بيت کې شاعر د مخاطب په طريقه خبرې کوي يعنې د هغې په پله او لاره روان دی خو د هغې ځيني بيرته ګرځي متکلم ته (ځانته) اشاره کوي چې دغسې التفات نه د مخاطب نه متکلم ته وايي.

۲ _د خطاب څخه غیاب ته التفات:

لکه په لاندې بيت کې:

يوې خندا دې وړی زړه وو زما

لکه ميږی ډيرې پيرې نه کړې

په پورته بيت کې شاعر د مخاطب په لاره روان دی سم دلاسه غائب ته ځي د سياق بدلولو ته التفات او دا چې د مخاطب نه غائب ته وګرځي د مخاطب نه غائب ته التفات جوړوي. يعنې (دې) د مخاطب لپاره نا خپلواک ضمير دی په مخاطب باندې دلالت کوي او د هغې ځيني وروسته غائب ته ګرځي چې (يې) د غائب لپاره ضمير دی.

Stori ستوری

قطعه

ماچې د غزل توري راواړول

ستا ښکلا په دې قالب کې نه راتله

تا چې د نرګس په څېر نظر ښکته راواچوو

ډير شوه حيا آدب کې نه راتله

ع - ک

قطعه

تامرى کې راچولې راته پړی انتظاره

او لحد ته مې راکاږی لکه مړي انتظاره

ستا دکبر په هوس کې راګير شوي يم تاويږم

لکه پورته کړي بوږ بکه يو خسنی انتظاره

ع - ک

د ستوري استازی

کابل:.................. عبد الظاهر شکيب
ننګرهار:.................. شفيع ا لله تاند
کونړ:.................. نعمت ا لله کرياب
اسمار:.................. اختر محمد مومند
لغمان:.................. عسکر خان چالاک
باجوړ.................. سيد اغا ميا خېل
پېښور:.................. ذبيح شفق
جرمني:.................. نسيم ستوری

پته

د کونړ ولايت، د خاص کونړ ولسوالي، د تنر کلی دستوري د خپرونې اداره

کوټوال: 0772931465
حيات: 0774322484
کوچوان: 0772935377

ستوری مجله د هېچا د ليکنې ننګه نه کوي، هر ليکوال ته بويه، چې د خپلې ليکنې سپيناوی پخپله وکړي ستوری مجله به هغه ليکنې نه خپروي، چې اسلام، هېواد او ملي يووالي ته په زيان تمامېږي.

Stori ستوری

خپلواکه، ادبي او کولتوري خپرونه

*****

د امتياز څښتن:د خاص کونړ ادبي او کولتوري ټولنه

مسئوول مدير: عرفان اللهّٰ کوټوال مرستيال: هدايت اللهّٰ حيات

کتنيلاوی: څېړندوی وجيه اللهّٰ شپون څېړندوی عبدالقيوم زاهد مشوانی، عبدالظاهر شکيب

د “ ستوري “ استازي:

کابل: عبدالظاهر شکيب ننګرهار: شفيع الله تاند کونړ: نعمت الله کرياب اسمار: اختر محمد مومند

لغمان: عسکر خان چالاک باجوړ: سيداغا مياخيل پېښور: ذبيح شفق جرمني : نسيم ستوری